ᲡᲐᲚᲘᲢᲔᲠᲐᲢᲣᲠᲝ ᲓᲐ ᲡᲐᲛᲔᲪᲜᲘᲔᲠᲝ ᲜᲐᲬᲐᲢᲔᲑᲘᲐᲜᲘ ᲒᲐᲖᲔᲗᲘ. ᲒᲐᲛᲝᲥᲓᲘᲡ ᲧᲝᲕᲔᲚ ᲙᲕᲘᲠᲐ ᲓᲦᲔ.

№ 18 ᲐᲞᲠᲘᲚᲘ 23 1895 Წ. № 18

ᲨᲘᲜᲐᲐᲠᲘᲡ: ჩვენი სულიერი მამების საყურადღებოთ.—გ. წულუკიძეს.—სხვა-დასხვა ამბები.—თბილისს. ლეკსი სალოვანისა.—საყურადღებო ამბები.—ეპერმიტები.—ლ. ალანიაშვილისა.—ორჭოდ შეჭდულობა (დასასრული) ო. ჭელიძისა.—ოვეთ ხელი, ვ. ბარნოვისა.—მეორე შენიშვნა ბ. ალანიაშვილის.—განცხადება.

ჩვენი სულიერი მამების საყურადღებოთ

ყველი მაცხოვარმა საჭიროთ დაინახა, მის მოწაფეებს ჭკოდნოდათ სხვა-და-სხვა ენა, რათა ყოველი ხალხისათვის საკუთარ დედა ენაზე ექადაგნათ ქრისტეს სარწმუნოება. ამიტომ ალუთქვა მათ სული წმიდა და უბრძანა: მინამ სული წმიდა არ გადმოვიდოდა მათზე, დაეკადნათ და არ შედგომოდენ ქადაგებას (იხილე სახ. ლუკ. თავ. 24 მუხ. 29). მოციქულებმაც აღასრულეს თავისი ზეციერი მოძღვარის ბრძანება: მხოლოთ მაშინ შეუდგენ ქრისტეს სარწმუნოების ქადაგებას, როცა განთალდენ სული წმიდით და მიიღეს ნიჭი სხვა-დასხვა ენებზე ლაპარაკისა. თვითეეული ხალხს თავის საკუთარ ენაზე ეგონებდენ ქრისტეს სწავლას და ამიტომაც საკვირველი წარმატება ჰქონდა იმათ ქადაგებას... შესანიშნავი სისწრაფით ეგაერცელეს ქრისტიანობა და მრავალი ხალხი შეიჰინეს ეკლესიასა. იმათ რომ უცხო, ანუ გაუგებარ ენაზე ექადაგნათ ახალი სარწმუნოება, მაშინ ცხადია, ვერავის ვერ მიიზიდავდენ და მოაქცევდენ.

ადამიანის გულისა და გონების თვისება ვამჩენმა ღმერთმა იცოდა და ამიტომაც მაცხოვარმა ის საუკეთესო საშუალება უჩვენა თავის მოწაფეებს, რომელსაც შეეძლო უფრო ადვილათ ჩაენერგნა ადამიანის გულსა და სულში ქრისტეს ღვთაებრივი სწავლა.—ეს საშუალება იყო, როგორც ეთქვით დედა ენაზე ქადაგება, სწავლება და ღვთის მსახურების აღსრულება. ქრისტეს რჯული ითხოვს უმთავრესათ რწმენასა და სიყვარულს. ამიტომ ის უფრო გრძნობაზე მოქმედობს და გულით შეეთვისების. გონება კი ხშირათ ვერც კი მიწვდება ჩვენი სარწმუნოების მაღალ ჭეშმარიტებას. ამიტომაც არის, რომ სარწმუნოების უცხო ენაზე ქადაგებასა და ღვთის მსახურების ასრულებას არ ძალუძს იმოქმედოს ადამიანის სულსა და გულზე.

ყოველი ხალხი, რომელსაც კი ქრისტეს სარწმუნოება მიუღია, ცდილობდა თავის საკუთარ ენაზე გადმოეღო ყოველი ღვთის მსახურება და სალმრთო წერილი. სანამ ხალხს ეს წადილი აუსრულდებოდა ქრისტეს მოძღვრება ვერ იკიდებდა მის გულში ფესვს. ჩვენშიაც ხომ ასე იყო. თავდაპირველათ, ქრისტიანობის მიღების შემდეგ, ჩვენს ეკ-

კლესიაში ბერძნულ ენაზე სრულდებოდა ღვთისმსახურება, რადგანაც არც ლეგლები გეყოფდა საკუთარი და არც საკრძო წიგნები გვქონდა გადმოღებული. მაგრამ ჩვენნი ბეღათ ეს დიდი ნაკლი მალე აიცილეს თავიდან ჩვენმა წინაპრებმა. შეუფერენ ყმაწვილების აღზრდას და გაიჩინეს საკუთარი ლეგლები; გადმოიღეს ქართველთან ყოველი ღვთის მსახურება, ყველა საეკლესიო და საღმრთო წერილის წიგნები. ქართველი ერი ელინსა სახარებასა და წირვა-ლოცვის მოსმენას ქართულთან.

იმ დროიდან დაწყებული აგერ ათას-ხუთასი წელია, რაც მთელ საქართველოში და ყველა ქართულ ეკლესიაში ქართულ ენაზე სრულდებოდა ყოველგვარი ღვთის მსახურება. მთელმა ხალხმა შეიგნო და შეითვისა თავის საკუთარ ენაზე ყოველი სიტყვა ქრისტეს სახარებისა, ყოველი მისი მცნება და ჭეშმარიტება. ამ ენაზე გაუგებარი და მიუწდომელიც კი გასაგებათ და მისაწდომათ გახდა. ყოველს ჭირსა და ლხინში სახარების სიტყვები ფიგურდება მას, იმეორებს, მითი ნუგეშობს და ტკბება ხოლმე.

ჩვენს მრავალ წამებულს ხალხს ბევრი განსაცდელი ენახოს და გამოუცდია; მრავალჯერ შებღალული მძეინვარე მტრისაგან მისი ეროვნება, დამოუკიდებლობა და თავისუფლება; იგი მრავალჯერ ყოფილა ურჯულო მტრის ხელში ჩაგრდნილი, ბევრჯერ შეცვლილა დროებით მისი პოლიტიური და ეკონომიური წეს-წყობილება, მაგრამ ეკლესიური წესი კი, მაინც, ყოველთვის მტკიცედ და შეურყეველათ დაუცავს. რა იყო ამის მიზეზი? ის, რომ საერწმუნოება და ეკლესია მისი ეროვნული ნიადაგზე იყო დაყენებული. მას ესმოდა თავის სამშობლო ენაზე წ�და მამების მოძღვრება. ისინი იყვენ მისი გამამხნევებელნი, მისი ნუგეში ᲓᲐ სასოება. ჩვენმა ᲬᲣᲤᲜᲘᲜᲓᲔᲛᲐ სულიერ-ს მამებმა არა თუ არაფერი არ გარყვნეს და დაკარგეს, არამედ დროთა განმავლობაში თანდათან განაშენეს და ᲒᲐᲛᲓᲘᲓᲠᲘᲗ ყოველ გვარი ღვთის მსახურება ქართულ ენაზე, რასაც ცხადათ გვიმტკიცებს, ერთი მხრით, უთვალავი საღმრთო წერილისა და საეკლესიო წიგნების რიცხვი, დაშთენილი ჩვენს ეკლესიაში, მეორე მხრით, მრავალი შვენიერი ეკლესიები და მონასტრები, რომლებითაც მოფენილი იყო მთელი საქართველო. ამ გვარათ გაისმოდა უწინ მთელ საქართველოში დიდება ქრისტესი ქართულს ენაზე და ამ ქართულ წირვა-ლოცვას, ქართველათ ღვთის მსახურებას, ქართულ ქადაგებას და ქართულ აღზრდას უნდა მივაწეროთ, რომ ქართველობა დღემდის შენახულა.

ახლა კი, როცა არც გარეშე მტრები ეგასვენა გარშემო და არც გამოცხადებული ომი არსებობს ჩვენში, რასა ეფიდეთ?

იმას, რომ ზოგიერთი უმეცარი და მეტიჩარა ჩვენი სულიერი მამების წყალობით ნელ-ნ�eთა, მაგრამ-აშკარათ იცვლება ის ეკლესიური წესი და ჩვეულება, რომელიც ასე დიდი ხნის განმავლობაში ყოფილა დამყარებული და დაცული ჩვენს ქვეყანაში. რომელსაც ათასი წლობით შეჩვეია და შეთვისებია ჩვენი ხალხი! —არა თუ ქალაქებში, სოფლებშიაც კი შემოიღეს ამ ბოლოს დროს ხალხისათვის უცხო ენაზე წირვა-ლოცვა. ნეტავი ეიცოდეთ მაინც, რა საკვირველამ გამოიწვია ასეთი უკუღმართი და მაენებელი ცვლილება. ყველამ კარკვი ეიცით, რომ ასეთი გაუკარკუნელება არ მომხდარა და ძალა არაფის დაუტანებია ჩვენი მეტიჩარა სულიერი მამებისათვის, რომ ისინი იძულებული გამხდარიყვენ შეხებოდენ ჩვენს წმიდათა-წმიდას და შეეცვალათ ის, რაიცა ყოველ ხალხისათვის უფერფასეს საუნჯეს შეადგენს. ა კი რა საფიქრებელია, რომ იმ დროს, როდესაც მთელ ს-ხელმწიფოში, არა თუ ქრისტიანებს (სომხებს, ფრანგებს), არამედ ყველა ჩუკულის ხალხს (თათარს, სპარსელს, ურიას და სხვ.) მინაქებული აქვთ კანონით უფლება თავის საკუთარ ენაზე ადიდონ ღმერთი. ჩვენ ეიმე ᲒᲔᲘᲧᲠᲗᲚᲐᲗᲘ ჩვენ ენაზე წირვა-ლოცვას? მაშ რითი უნდა გაიმართოლონ თავი ამ ჩვენმა სულიერმა მამებმა, რომლებიც ასე იქცევიან.

რა სამწუხარო შედეგი მოჰყვა მერე იმათ ასეთ უკუღმართ მოქმედებას?

ის, ბატონებო, რომ ხალხი, რომელიც ყოველ კვირა-უქმე დღეს ხალხისთ მიდიოდა ᲔᲙᲚᲔᲡᲘᲐᲨᲘ, რათა დამტკბარიყო ეკლესიური მსახურებით და გალობით თავის დედა-ენაზე, დღეს გაურბის ᲔᲙᲚᲔᲡᲘᲐᲡ და საეალდებულოოთ აღარ თელის წირვა-ლოცვაზე სიარულს. ახლა ᲔᲙᲚᲔᲡᲘᲐᲨᲘ ყოფნას სამიკ-ტონში და სოფლის კანცელარიასთან ყოფნას და იქ ლაყბობას ამჯობინებს. ამ გვარათ ჩვენი ᲔᲙᲚᲔᲡᲘᲐ დაცარიერდა, როგორც ქალაქებში, ისე სოფლებშიაც, ხალხმა ᲔᲙᲚᲔᲡᲘᲐᲨᲘ გული აიყარა და იქ მას აღარა იზიდავს რა. „რომ, წავიდე რა გავაკეთო? იქ არა მესმის რაო, და მულალრუთ დგომა რა ხელს მომეცმსო“, ამბობს ხალხი, და მართალიც არის.

აი რა მოგეტანა ზოგიერთა ჩვენი სულიერი მამების უგნურმა მოქმედებამ! აბა სწორედ ამაზეა ნათქვამი: „ციხე შიგნიდან გატყდებაო“.

გ. ᲬᲘᲜᲐᲠᲘᲫᲔ

სხვა-და-სხვა ამბები

ᲒᲣᲗᲘᲡᲘᲡ საბჭოს გადწყვეტილა თავის უკანასკნელი სხდომაზე, რომ იდღესასწაულონ გბრიელ ეპისკოპოსის 35 წლის მოღვაწეობა. ამისათვის ამოურჩევიან კომისია, რომელმაც უნდა თვით გბრიელ ეპისკოპოსისაგან ნება აიღოს და შეადგინოს რაკვარაი უნდა იდღესასწაულონ ეს დღე.

***

6 მაისს დანიშნული ტფილისის გუბერნიის თავად-აზნაურთა საგანგებო კრებაზე იქნება განხილული პროექტი თავად-აზნაურობის საადგილ-მამულო ბანკის წარმომადგენლობაზე და სხვათა შორის ამორჩევაც იქნება სათავად-აზნაურო საადგილ-მამულო ბანკის სახელმწიფო განყოფილების ორის წევრისა და ორის კანდიდატისა.

***

ხელმწიფე იმპერატორმა კეთილ-ინება შეწირვა 10,000 მანეთისა ბოდბის ის დედათა მონასტრისათვის, სადაც ქართველთა განმანათლებელი წმიდა ნინო არის დასაფლაებული. ამ ქამთა მონასტერში 80 ღვთის მსახურია და ამათში ექვსი თუ იქნება ქართველი, ამიტომაც აქ წარვა-ლოცვა ქართულ ენაზე ძალიან იშვიათია, რომ ღვთის მსახურთათვის გასაგები იყოს რუსულად წარვენ. ადრე, სანამ მონასტერში მოხუცებული მღვდელი იყო, წარავენ ქართულად, ახლა აქ ახალგაზდა განათლებული მღვდელია და რუსულად წარავს. ქაზიყლებს არ ესმით წარვა-ლოცვა და ამიტომაც გული აიყარეს და აღარ დადიან საყდარში, კიდე კარგი რომ სოფელმა მოახერხა თავისთვის პატარა ეკლესიის გაკეთება და იმდენა, როდესაც ამ ეკკლესიაში წირვა-ლოცვა გაიმართება, ხალხი ძველებურათ დაუბრუნდება თავის ეკკლესიას.

***

„კეალის მე-12 ნომერში იყო დაბეჭდილი ორიოდ სიტყვა სამტრედიის უსუფთოობაზე, ახლა იქიდან გვთხოვენ გამოეცხადოთ, რომ სიბინძურე მხოლოთ ადგილობრივ საპატმროში თუ მოაპარებთ და სხვაკან არსადო. ამაზე ჩვენი მხრივ დავძენთ, რომ კარგი იქნება იქაც მოისპოს ეს სიბინძური.

***

დაბა ყვირილიდან გვატყობინებენ, რომ სტეფანე გვარაშვილი და ალექსანდრა (ოგიეე ცაცა) სპირიდონ ᲗᲣᲛᲑᲣᲠᲘᲫᲘᲡ ასული შეუდგენ ხელის მოწერას ზეპირ სიტყვაობის ფონდის სასარგებლოთ. შემომწირველთა შეუძლიან მიმართონ ლუკა ბალახოვის მაღალზიაში. ზემოხსენებულ პირთ.

***

გაზეთ „იევრიის“ სიტყვით ტფილისის კათოლიკეთა მოხუცებულ მოძღვარს პეტრე მჭედლიშვილს, რომელიც ამ ცოტა ხანში გადაიცვალა უანდერძნია 11,000 მანეთი თბილისის და ჯავახეთის ქართველ კათოლიკებთა ეკლესიებისათვის და ამ ეკლესიებთან გამართულ შკოლებისათვის.

***

ჩვენ გვწერენ, რომ ქუთაისში ამ ქამამ მრავალი თავად-აზნაურობა ფათურობს, ოდიშ-ლეჩხუმიდან ჩამოსული ღირსების სძიებელთა. მათ, რასაკვირველია, ბინა აქვთ სასტუმროებში, რესტორანებში და სამიკიტნოებში. ზოგიერთ საქმეო პირებს აქ ჰყავთ მიჩენილი თავიანთი მოყოფილები, რომელთაც მიეკვეთ გამომძიებელები იმათთან და უზომო ხელფასს ახდევინებენ თარგმნაში, არზის დაწერაში და საერთოთ საქმის წარმოებაში. საქმის გაკეთება, რომ ღირს 5—10 ან 15 მ. ისინი ახდევინებენ 50, 100, 150 მანეთს. ამნაირათ უმისოთაც ტყვე-გამძიერალს ოდიშ-ლეჩხუმის თავად-აზნაურებს აქ კიდევ მეორეჯერ ტყვე ძერებათ. ეს კიდე რა? ზოგიერთი ისეთი „აბლაკატებიც“ არიან, რომ მიკეტური რუსულითი თარგმნილან საბუთებს, ზოგი იმავე რუსულითი მარტო შანაარს თარგმნის და წერს არზებს, ზოგი რას ჩაღის, ზოგი რას. ყოველივე ეს ბოროტ-მოქმედება მაშინ აღმოჩნდება, როცა საქმე გაირჩევა, მაგრამ გვიანღა იქნება. საჭიროა დაეგალოს მთხოველებს, რომ ქალაღლების წარდგენისათანავე წარადგინონ დეკუტატთა საკრებულოში კეტანცია ხელმოწერილი იმ პირისაგან, ვინც უწარმოა საქმე. ამ კეტანციაში ანიშნული უნდა იყოს თუ, რა ხელფასი აიღო მან არზის დაწერაში, ან თარგმნაში, ან პაპეწინების (კოპიების) გადაწერაში. ეს უკანასკნელიც საჭიროა მისთვის, რომ ზოგიერთები ვერ არჩევენ ხელთ-ნაწერებს და გადააქვთ დაქარაგმული. ესე ძნელი ამოსაკითხი სიტყვები, მაგ. ზოგს „ძალის“ მაგიერ დაუწერია „მადის“ „დაგეეეჯეს“ მაგიერ „დაგესაჯეს“ მდივანბეგო უხუჯესა — მაგათი ხუცესი და ამისთანეები ათასი. აქ ვერ ეტანა მარტო ეს პაპეწინები, და რა უნდა გამოტანონ იმთვან არქეოლოგ-მეცნიერებმა?

ზოგიერთ სოფლელ „აბლაკატებს“ აუღიათ თითქმის მთელი მაზრების საქმე. 500—600 მოსახლისა. თითონ არა გაეგებათ რა და საქმეს კი აკეთებინებენ (?) სხვა-და-სხვა სამიკიტნოების მწერლებს, მთელ საქმეს 3—5 მანეთათ; 50—80 მანეთს კი თითონ იტოვებენ ჯიბეში.

თ ბ ი ლ ი ს ს

ქალაქო, ქართველთ სისხლითა
ნარწყავო, ძვლებით ნაშენო!
ჩვენ წინაპართა სამარევ,
ჩვენ მეფეთ ტახტის მაშვენო!

—

მოგესალმები, დასავლით
შენის ტრფობითა მოსული: —
მინდა — გიყურო, მით დავტკბე,
წუთს მოვასვენო მე სული.

—

და გიცქერ. აი სიონი,
წმინდა დავითი, მეტეხი...
მაგრამ ვაიმე!.. მეწვია
ფიქრი, გულისა გამტეხი.

—

განა შვილს ძალუძს — ილხინოს,
როს მშობლის ტანჯვებს იგონებს?!
გულს ძალუძს — ტკბილათ ატოკდეს,
როცა მას სევდა იმონებს?!

—

არაბებს, თურქებს თუ სპარსებს
თვალი სულ შენკენ ეჭირათ —
და გაოხრებდენ, გაქცევდენ,
რომ შენ შვილთ შენზე ეტირათ.

—

ჯალალ ედინმა შეგმუსრა,
გადინა ტუტა-ნაცარი,
შებღალა წმიდა-წმიდათა —
შენი სიონის ტაძარი.

—

წმინდა ხატები იქიდან
მოიღო ბილწის ხელებით,
კუკიის ხიდზე დააგდო,
თავზე დაადგა მცველებით —

—

და ბძანა: „გიაურებო!
გმეთ ეს ხატები უმსგავსო,
თუ არ გსურთ — თქვენი ლეშებით
მტკვარი პირამდი აავსო!..“

—

და ბარბაროსმა შეიპყრა
ბძანების უარმყოფელნი: —
ათასობითა წალეკა
მსწრაფლ მტკვარმა ქრისტეს მხმობელნი...

—

კვლავ მახსოვს, კვალათ ვიგონებ
ალა-მამად-ხანს წყეულსა,
შენი შვილების საჟლეტათ
კრწანისით შემოსეულსა.

—

პატარა კახი ვეფხივით
ეძგერა სისხლის მსმელებსა: —
ჟლეტდა, დახოცილ მტერებით —
ფარავდა ბრძოლის ველებსა...

—

მაგრამ ამაოთ!.. მტრის ჯარი
მოაწვა დაულეველი. —
შინაურ უთანხმოებით
იძლია მძლეთა მძლეველი...

—

და გათამამდა ურჯულო,
რომ სცნო ირაკლის გაქცევა: —
შენი კედლების, სახლების
დაიწყო დაწვა, დაქცევა...

—

ექვს დღეს მუსრავდა სამკვიდროს,
ბუგავდა ყანებს, მინდვრებსა...
წყვეტდა და ხოცდა უწყალოთ
ტყვეთქნილსა შენსა მკვიდრებსა.

—

ვინც ქრისტე არ გმო, არა ქნა
მაჰმადის რჯულზე მოქცევა —
ავლაბრის ხიდზე ჯალალის
გაუმეორეს მოქცევა.

—

და მტკვარი მკვდრებით აივსო:
დახოცეს შენი შვილები, —
არ ზოგეს ვაჟნი, არც ქალნი,
მოხუცნი, არცა ჩვილები...

—

რომელი ერთი მოვთვალო?
მარადის მტერი გესია: —

ათასჯერ აოხრებულხარ,
ათასჯერ დაგიკვნესია...

—

ვისაც არ ემონებოდი,
ან ვერ აძლებდი ვერცხლითა —
მოგესეოდა, გარბევდა
მახვილითა და ცეცხლითა,

—

ეხ! ისევ მიჯობს—ვეიწყო
შენი შავბნელი წარსული.
მოსვენების წილ მოწამლა
მან ჩემი გული და სული..

—

ურჯულო მტერნი მოგშორდენ,
მოისპო ბრძოლა-ომები,—
არ გვქლეტენ სარკინოზები,
არცა „ირანის ლომები“.

—

გაზრდილხარ, დაგიჭერია
მთა-ბარი ოთხსავ მხარესა,
კვალათ იზრდები, ასწორებ
შენს მთიან ასე-მარესა.

—

აი სახლები ლამაზი,
მაღალი, უზარ-მაზარი!
ხალხითაც გაჭედილია
მთელი ქალაქი, ბაზარი...

—

რა იქნენ შენი შვილები,
უმამაცესნი ლომებში?
ნუ თუ სულ გაწყდენ ბეჩავნი
მტრებთან უსწორო ომებში?!.

—

ოხ, ვხედავ!.. აი აქა-იქ
ქართველთა მცირე გუნდები;—
ზოგს ხელთ ყანწები უჭირავსთ,
ზოგსაც—-სტვირისა გუდები.

—

„ქართველებს გაუმარჯოსო!“
ყანწებს ზედი-ზედ იცლიან—
და უმისოათაც თხელ ჯიბეს
სხვების დახლებში იცლიან...

—

ან ილესავენ ძმის სამტროთ
კბილებს, ბერავენ სტვირებსა,—
კბენენ და კბენენ ერთმანეთს,
თხზავენ, ჭორავენ ძვირებსა...

—

ვეძებდი მოსვენებასა,
გულსა წყუროდა სიამე, —
ამის წილ ფიქრმა სევდისა
ჯავრები მომისია მე!..

—

მაგრამ, ჰე გულო ბედკრულო!
ნუ ემონები სევდასა!
ხედავ საამოდ ქართველ ვაჟს,
ორიოდ ქართველ დედასა?

—

მათ გულში ძმობა, ერთობა,
მამულის ტრფობა ანთია!
სამშობლოს სწირვენ სულს და გულს—
და მომავალიც მათია!

სილოვან.

თბილისი 29 მარტი, 1895 წ.

საყურადღებო ამბები

სოფ. ჯუმათიდან. სამი-ოთხი წლის წინათ ჯუმათის სოფელი შეადგენდა მეტათ შევიწროებულ საზოგადოებას, რადგანაც ამ სოფელში ავაზაკების მიზეზით მოხდა მრავალ-ჯერ გატეხა, გაცარცვა და სხვა უბედურება და ეს სოფელი დაისაჯა მართებლობისაგან სასტიკათ, სადაც იყო ჩამოყენებული რამოდენიმე სოტნა (ეკზეკუცია), ცხენოსან კაზახ-რუსებისა და ამ პატარა სოფელს არა ერთხელ გადახდა ავაზაკების წყალობით რამოდენიმე ათასი მანეთი. მიზეზი ამ უბედურებისა დღემდე არც იყო აღმოჩენილი, მაგრამ ბ-ნ ოზურგეთის მაზრის უფროსის ალშიბაიას გამოცდილებით უკანასკნელ ხანებში ყოველივე კვალი ამისთანა უბედურებითი შემთხვევისა აღმოჩნდა. ავ-კაცობა თურმე გამრავლდა იმის მიზეზით, რომ სოფლის საზღვრებს შიგნით მოსახლობენ ისეთი პირნი, რომლებიც კამერალიურის აღწერილობით ეკუთვნიან სხვა საზოგადოებებს და ესენი არ ემორჩილებოდენ ადგილობრივ სოფლის მოხელე პირებს და ვერავითარი მშვიდობიანობის დასაცველათ დღემდე მათ სახლობაში ვერ ეწვეოდა ადგილობრივი მამასახლისი, ან იმისი

თანაშემწენი (ნაცელები) და იყვენ გამაგრებულნი ისე, როგორც ძველი მეციხოვნე თვის ყმებზე, მხოლოთ მათ ოჯახში შეეძლოთ მისულიყო მამასახლისი იმ სოფლისა, სადაც ისინი კმეფალიაში ეწერენენ. რასაკვირველია, ამისთანა სამართლით იყო ატეხილი უმპაყოფილეᲜ და ამას მოყეებოდა ცარცვა და სხეა გვარი ბოროტ მოქმედება ჩამოსახლებულის პირებისაგან, მაგრამ იღბლათ ბ-ნმა მაზრის უფროსმა ალშიბაიამ გამოითხოვა ნება რომ ეუ. გუბერნიის უფროსისაგან, რომ მეცხოვრებლები ეალდებულნი არიან, დაემორჩილონ იმ სოფლის მოხელე პირებს, რომელშიაც ისინი ცხოვრებენ, მხოლოთ ფოსტის და „ზემსკის“ ფული იხადონ იმ სოფელში სადაც არიან ჩაწერილი აღწერილობით. ამ ახალის განკარგულებით თავ-ზარდაცემულნი შეიძენენ ის დროებით მცხოვრებნი ჯუმათის სოფელში და ატეხეს რაღაც სარიერები მართებლობის წინაშე და უნდათ ეს ნამდვილი კანონიერი მოქმედება ბ. ალშიბაიანი დაარღვიონ და მათში სუფეედეს ძველებური მოქმედება. 19 მარტს ადგილობრივ მამასახლისს წმ. იაკობის ეკლესიის გალავანს შიგნით დაემუქრენ კიდეც. მაგრამ ღმერთსა ეთხოე ბ-ნ ალშიბაიას მოქმედება ნუ შეარყიოს, და როგორც ქეეყნის დამამშვიდებელი — ძალა დამტკიცოს.

ს. ი. ერმონაშვილი

* * *

ქ. ᲥᲣᲗᲐᲘᲡᲘ. ჩვენს ქალაქს ერთი ძეირფასი დაწესებულება მოემატა, ეს დაწესებულება, რომელსაც მე ძეირფასს უწოდებ გახლავთ ქალაქის სამმართველოს საფგომში გახსნილი სახალხო ბიბლიოთეკა. ამ ბიბლიოთეკის ერთი ოთახი დათმობილი აქეს უფასო სამეითხეელოს სადაც ყველას, განურჩეველთა წოდებისა შეუძლია უფასოთ წაიკითხოს ყოველგვარი ტურნალ-გაზეთები, როგორც რუსული, აგრეთვე ქართული. მაგრამ ჩვენნდა სამწუხაროთ ამ ძეირფასის დაწესებულებით ჯერ კიდეე ვერ სარგებლობს უმეტესი ნაწილი ქუთაისის მცხოვრებლებისა. ეს უმეტესი ნაწილი გახლავთ ქ. ქუთაისში მყოფი სხვა-და-სხვა მოხელეები, ქარხნებში მომუშაეენი, დღიური მეშუბი და აგრეთვე ეჯარ-ნოქრები. მოგეხსენებათ ერთთან ერთი დრო ამათი თავი-სუფლებისა კეირა-უქმე დღეები დროა და ამ დროს ჩვენი უფასო სამკითხეელოს კარები, მარტო სამი საათის განმაელობაშია გაღებული. ასე მცირე ხნის განმაელობაში ვინ რა უნდა ისარგებლოს ქალაქის უფასო სამკითხეელოთი? უმჯობესი იქნებოდა, რომ ჩვენი ქალაქის უფასო სამკითხეელოს მიებაძა სხვა ქალაქების უფასო სამკითხეელოებისათეის და კვირა უქმი დღეების დროს უფრო მეტ ხანს ყოფილიყო გაღებული.

ი. გ—ძე

* * *

ᲒᲣᲯᲘ. (აფხაზეთი). ამ ცოტა ხანში გაეგმართეთ ამ გუდაუთის სამკითხეელოს დარბაზში, ქართეული წარმოდგენა და დასასრულ დადგმულ იქნა ცხოვეელი სურათები რუსების ცხოვრებიდან. ქართულთან წარმოადგენეს „დედა და შეილი“ თ. ილ. ჭავჭავაძისა და ორი მოქმედება ა. ცაგარლის კომ. „რაც გინახავს, ე�eარ ნახავ!“ განსაკუთრებით საზოგადოების ყურადღება მიიქცია ქართულ წარმოდგენაში ქ-ნ ოლღა ჩიქოანისამ, რომელიც რამდენჯერმე საზოგადოების თხოვნით გამოწეეულ იქნა სცენაზე. მრავალჯერ დაჯილდოვეს ტაშის ცემით და ეკაშას ძახილს ხომ დასასრული აღარ ჰქონდა. მართლაც ისე შეენიერთ და საგრძნობლათ შეასრულა ამ ქალმა დედის როლი, რომ დღესაც ყველას თვალწინ უდგია ის ქართელის დედა, რომელსაც თავი ი უკანასკნელი ერთთან-ერთი საყვარელი შეილიც არ დაუზოგავს მომმეთ საშეელთთ და მამეოს სახსნელათ. საზოგადოებამ დიდი მადლობა გადაუხადა ქ-ნ ოლღა ჩიქოანისას და თხოეა შემდეგშიაც მიიღოს მონაწილეობა ქართულს წარმოდგენაში. მართლაც დიდს პატივს ცემს აქაურ საზოგადოებას ეს ქალი თუ, რომ თავის ნიჭს ჩვენს სცენას მოახმარებდეს. კარგი იქნება რომ მისი შემწეობით ხანდახან მაინც გაიმართოს ქართული წარმოდგენა. კარგათ ითამაშეს ბ. ეანო პ. ბეთანიშეილმა, აგრეთვე განსაკუთრებთ დიდი მადლობის ღირსია აქაური მასწავლებელი ბ-ნი ნიკო ჯანაშია, რომელმაც გარდა იმისა, რომ თავისი როლი კარგათ ჩაატარა, შემწეობაც ბეერი აღმოგეჩინა და ხელი გაგეგმართა. ღმერთმა ჰქნას, რომ ასეთი კეთილი ადამიანები მრავალი მოსატებოდეს ჩვენს დაეწყებულს გუდაუთს. ბეერმა სხეებმაც აღმოგეჩინეს დახმარება, მაგ. დიმიტრი ნადარეიშეილმა მატერიალურის მხრივ დიდი სამსახური გაგეწია.

საზოგადოთ ამ ქართულმა წარმოდგენამ, რომელიც პირველათ იყო გამართული გუდაუთში, კარგათ ჩაიარა. საზოგადოებაც, როგორადაც მოსალოდნელი იყო, ბლომათ დაესწრო, მხოლოთ, სამწუხაროთ, დარბაზის სეიფრო�eა გამო, ბეერნი უკან დაბრუნდენ. ცოცხალი სურათების დადგმაში მოგვეხმარენ ბეერნი განსაკუთრებით მადლობის ღირსნი არიან ქ-ნნი გრიგორიეეისა, ლეტატისა და მიხაილ ა. ჟდანოეიჩი, რომელთაც ითაეეს სცენის

ეროვნული ბიბლიოთეკა

მომზადება და მოწყობა. შემოსაღალი წარმოდგენიდან დანაშნეული აქაური სცენის და ტანისაცმლის შესაძენად. იმედი მომაღალში უფრო ხშირათ გაიმართება ამ პატიუცემული პირების შემწეობით რუსულ-ქართული წარმოდგენები და არ ჩამოიტრიეს ჩვენი მხარეკ სხვა საქართველოს კუთხეებს.

თ—ლე გ—ძე

* * *

ბაკურის სადგური. ამ წლის თებერვლის თექვსმეტ რიცხვში ბანჯის სადგურის სამკითხველოს რამოდენიმე ამორჩეულ წევრებმა, როგორც იყო გამოცხადებული გაზეთ „ნოვოე ობოზრენიეს“ № 3830 მიერთვეთ თხოვნა კიკვასის რკინის გზის უფროსს ბ-ნ პუშენიკოვს, რომელსაც ეთხოვდით რამე დახმარება აღმოეჩინა სამკითხველოსთვის, რომელიც ავგრ თითქმის ორი წელიწადია დაარსებულია და არაფერ გაუმჯობესობაში არ შედის უფულობის გამო. მაგრამ ჩვენნი საუბედუროთ აქამდის პასუხიც არ ისმის და, მგონი, რომ ყოველი იმედი სამკითხველოს შესახებ გაგვიცრეფდეს, მით უფრო, რომ ამორჩეულ წევრებთა შორის უთანხმობა სუფევს: ერთი ალთას გაიძახის და მეორე ბალთას და, როგორც მოგეხსენებათ, სადაც თანხმობა არ არის, იქ საერთო საქმის კანონიერათ წარმოება არ შეიძლება. სამკითხველოს დაარსების მოთავე უფალი ი. გ. გალადუოვიც, მგონი, რომ გეიმტყუნებს; ის წამ-და-უწუმ იმას გაიძახის: „რა მოუხერხო, რა უყო, როგორ განეთავისუფლდე იმ მოვალეობისაგან, რაც მოვალეობა ეალთან მადეს სამკითხველოს შესახებო!“ სირცხელილია ამნაირი გულ-გრილათ მოპყრობა საქველმოქმედო საქმისა... ის წერილიც განკიცხულ იყოს, რომელიც მგლის შიშით თავის ცხერის ფარას უპატრონოთ ტოვებს სამოვარ ველზე! მართალია, გამოჩნდენ იმისთანა პირებიც, როგორიც მაგალითად: გ—ოვი; მ—ანი და ს—ოვი, რომელნიც რაღაც პირად ინტერესების სასარგებლოთ არღეეენ საერთო საქველ-მოქმედო საქმეს და არაფერ დახმარებას არ უჩენენ მას, მაგრამ მაგათ ნუ ითხოვებ ყურს, მოგვეც ბ-ნო გლ—ეო ისეე ძმურათ ხელი და შეეფუდეეთ ისეე საერთო და შენდა სასახელოთ სამკითხველოს გაუმჯობესობას და კარგ ნიადაგზე დაფუძნებას.

ვ. გენაგაძე

ტერმიტები

(თეთრი ჯიანქველები)

(კიდევ ორიოდ სიტყვა ‘ტერმიტებ’ზე)

ᲛᲝᲒᲐᲓᲘᲡᲘᲜᲔᲑᲗᲐᲜ, შაი ჯიანქველები რამდენიმე წოდებათ დაიყოფიან. ტერმიტებშიაც ორი წოდება (კასტა) —არიან მუშაკნი და მეფენი.

ბუნების მკელეველნი, ნატურალისტები, ბეეერნი იმ აზრისანი არიან, რომ მუშაკნი ჯიერეთ დაუსრულებელი (недоразвившіеся) მამალი ჯიანქველები არიანო და მეფენი კი დედალები—ისინიც დაუსრულებელنი. მაგრამ ამათ ვარდა ტერმიტების სახელმწიფოში წელიწადში ერთხელ გამოჩნდებიან ხოლმე მთლათ დასრულებული, ფრთებ შესმული ტერმიტები. ერთი ფრთიანი ტერმიტი სიდიდით ორი მხეადრის ტოლაა, მუშები კი 30 უნდა შეეეერთოთ, რომ ერთი ფრთიანი ტერმიტის ტოლა გამოვიდეს. ეს ფრთიანი ტერმიტები პარკებიდან თავს გამოყოფენ თუ არა მაშინათვე ანებებენ თავს თავიანთ სახლ-კარს და მთელ გუნდებათ ამოფრინდებიან ხოლმე თავისუფალ ჰაერზე და აქეე ილუპებიან. რამდენიმე საათის შემდეგ ჰაერში ფრთები გასცვეეთ ხოლმე, რის გამოც ასი-ათასობით ცვეეიან წყალში. და ახრჩობიან, აგრეთვე კენკამენ ფრინველები და ხვეიანან ქვე-წარმავალთა მსხეეპრალთა. მტრთ გადაკიდებული ჯიანქველებიც დაეხეეეიან ხოლმე და ულმობიერთან ქლეტენ. ბოლოს და ბოლოს ფრთიან ტერმიტთა უდიდეს გუნდისაგან ცოცხალი ორიოდე წყეილი (დედალ-მამალი) ძლიეს ღა რჩება.

აი ახლა აქ იწყობა ახალი ცხოვრება. როცა ბუდიდან ამოფრინდებიან ფრთიანი ტერმიტები, მაშინ გულდაკოდილი მხეერები და მუშები გამოცოცდებიან გამოფრენილთა საძებრათ. როდესაც შეხვდებათ ეს ერთი წყეილი (დედალ-მამალი) მაშინათვე ერთგულ ქვეშეერდომობას უცხადებენ ამათ და მეფე-დედოფალთან აღიარებენ: ულოცეენ ხელმწიფის ტახტს და დაამრძანებენ ხოლმე საუკეთესო სამეფო უდიდეს დარბაზში. მერე მოპეეეენიან და უზიდეენ ყოველნაირ საქმეს თაეიანთ მეფეს და დედოფალს. არ გაიეფის დიდი ხანი რო ხელმწიფე უკედებათ, ხოლო გულ-დაწყეტილი ქეეიეი, უმეგობროთ და უნუგეშოთ დარჩენილი დარდისაგან ხოლმე ალდება და სიედება, ბოლოს ისე გასუქდება და

ეროვნული ბიბლიოთეკა

გასქელდება ხოლმე, მეტის მეტი ჯაერისაგან, რომ 50,000 ჯერ სჯარობს სიდიდით თვითოეული თაეის ქვეშეფოდმს, ხშირათ ჩვენი ახალგაზდა ქერიეი უზუგეშოთ დაჩაგრული ისე ძეხვეეთ გატენილი ძეეს, რომ სამეფო დარბაზი რასაკვირველია ვეღარ იტეეს ამოდენა ლეშს. მუშა ტერმიტები იმივე თავ-თავ ადგანან დარბაზის კედლებს და შესაფერათ აფა-რთიეებენ.

მოგეხსენებათ მიწა გრილია და ჩვენი ქერიეი დედოფალიც როცა თოვლებს გლოვიარობას, ახლა იწყებს ზრუნვას სახელმწიფო საქმეებზე, ესე იგი მოჰყვება და განუწყეტელათ კვერცხებსა დებს. დღე და ღამე განუწყეტელათ ირჯება და მთელი ორი წლის განმავლობაში ყოველ წამს 60 კვერცხსა დებს, ესე რომ, ორი წლის შემდეგ ბატონიშვილების (პრი-ნცების ანუ შახზადების) რიცხვი, მეფის სისხლისა, უთვალავ რიცხვამდე ადის.

ბუნების მკვლეველ მეცნიერებს ხშირათ უდე-ენებით თვალ-ყური ტერმიტების ცხოვრებისთვის და ბევრს საინტერესო ამბებს აკეთწერენ.

საკმაოა ტერმიტების კოშკს (ბუდეს) სადმე კე-დელი ცოტადენათ შეუტარიოთ და თვალ-ყური ამ სარკმლიდან ადევნოთ. ამ სარკმელში იმივე წამს გამოჩნდება ჯერ ერთი მხედარი და რო ვაიგებს სამეფო საშინ მდგომარეობაშია, მტე-რი მოსულაო, მაშინვე გაექანება ბუდისკენ და სა-შინელ ალიაქოთს მოახდენს, ყველას ფეხზე დააყე-ნებს. მაშინ მთელი ათასობით ტერმიტთა ჯარი მოცვეა სარკმელთან და რაც კი რამ გზათ ხედებათ გაკოფებული კბენენ. ეი ის მეთვალ-ყურეს ბრა-ლი, რომელიც თავის გამოუცდელობით დროზე არ მოცილდება ამ გამქმეარებულ მეომართ: რაკი ჩაგელებენ კაშნი პირს ეეღარას გზით ეეღარ მოი-შორებ, თუნდ ლუკმა-ლუკმა გლეჯოთ გაანჩხლებუ-ლი ტერმიტი.

ახლა ბატონო რაკი იგრძნობენ რო მტერი უკვე გაედევნეთო, იმავე წამს სარკმელთან მთელი გუნდი მუშა ტერმიტებისა მოცვეა, რომელთაც პირით ცემენტი მოაკვესთ, თქვენგნით შემტერეულ კედელს ეს მუშა ტერმიტები ისეთის სისწრაფით ამოაშენებენ ხოლმე, რომ გაკვირვებული დარჩებით. ამ მუშაობაში მხედარნი მონაწილეობას არ იღებენ, ისინი მიდიან თავთავის ალაგას და მხოლოთ ერ-თი მხედარიდა დარჩება ხოლმე სადარაჯოთ. ხანდა-ხან ეს დარაჯი ტერმიტი თავს მაღლა აიღებს ხო-ლმე და ახალ ნაშენ კედელს ყბებს ატყაპამს. ამ დარტყმით თავისებური ხმაურობა ისმის რას გამოც შიგნით შიგან ბუდეში ალიაქოთი ატყდება ხოლმე. მუშებიც რაკი გაიკვებენ ამ ხმას მიეღო თავის ქალა, და ენერგიას შეიკრებენ ხოლმე, რომ რაც შეიძლება მკვიდრათ და სწრაფათ გაამაგრონ კედელი. ეთქვათ მეთვალყურეს ვერ მოითმინა და ხელმეორეთ გაან-გრია კედელი. იმ წუთსვე მუშები იმალებიან და ამათ ალაგას გამოკეეიან ხოლმე ისევ მხედარნი და უფრო გაანჩხლებით იკბინებიან.

როგორც ჯიანჭველები, ტერმიტებიც საშინელი მსუბუაი და ღორ-მუცელები არიან. ტერმიტების ბასრ ყბებს არაფერი ქვეყანაზე არ უძღება, რა-ნისა

და მინის მეტი, საშინელის სისწრაფით ღრღნიან იგინი ხეს, მუსრს ადენენ ქაღალდს, ანადგურებენ ტანისამოსს, ფეხსაცმელებს, ქეშსაგებს და ყოველ-ვე ა�.

ამერიკის ცხელ ადგილებში ტერმიტებმა საქმე ისე გაუჭირეს, რომ ძველათ შეხედვითი რიიმე ქაღალდს დოკუმენტს, რომელიც ნახევარი საუკუნე შენახულიყოს. არც ეგეოპიული ტერმიტები ჩამორჩებიან ხალმე თავიანთ ამერიკელ მოძმეებს ამ შემ-

ᲗᲔᲗᲠᲘ ᲐᲡᲘᲐ-ᲗᲘᲡ ᲬᲚᲘᲡ ᲬᲘᲜᲔᲗ.

ხეევებში. მაგალითათ, ქეიმო შარატის დეპარტამენტში პრეფექტურის არხიი თითქმის მთლათ გაანადგურეს ტერმიტებმა.

ღირს შესანიშნავია, რომ ტერმიტები რადგან უსინათლონი არიან, თავის ყაჩაღობასაც ბნელაში აქტენენ და ასე გასინჯეთ თუ არ მიწის ქვეშ, თხუნელასავე, ისე არ იმოგზაურებენ. აქედან ის ჩვეულება დაჩემდათ, რომ ყველა საკანს გარედან ხელს არ ახლებენ და კანის ქვეშ კი უკვე დაღრღნილია.

ცხელ ქვეყნებში (ტროპიკებთან) არა ერთხელ მოხდება ხალმე, რომ თქვენ არხენინათ ბძანდებით საკარიდელში და ამ დროს უეცრივ საკარიდელი ინგრევა, შეშინებული და გაკვირვებული ეძებთ მიზეზს თქვენის დაცემისას და თურმე, ტერმიტებს საკარიდლისთვის შიგნით გული მთლათ გამოურღნიათ და გარედან კი სრულებით არა ეტყობა რა. ეთქვათ თაროზე ხილი გიწყვიათ, ავერ თვალში მოგეწონათ, წაიღოთ ხელი მოწითანონ ეაშლს და შეგეშინდათ კიდეკ — ხელში ეაშლის მაგიერ რაღაც პარკი შეგრჩათ, თურმე გული მთლათ გამოუჭამიათ ტერმიტებს და კარისთვის კი ხელი არ უხლიათ.

ამ გვარათვე ტერმიტები ღრღნიან კედლებს და სახლის ბოძებს, გემების ფიცრებს და სხეა... ტერმიტები ამ გვარ მუშობის დროს საშინელ ჭკუას და მოხერხებას გამოიჩენენ ხალმე.

ამათზე კიდე უფრო მეტს ჭკუას იჩენენ ესრეთ წოდებული ჯიანჭეელ-ლომი, რომელიც არის დახატული ამ სურათზე. იხ. გვ. 10 ეს ლომს მიეგვანება მხოლოთ მხეცური ხასიათით. ბუნებას ამისათვის მიუნიჭებია დიდი მადა და კი არ მიუცია სიმარდე საზრდოს მოსაპოვებლათ. ამიტომაც თავის გამოსაკვებათ ყოველ გვარ გაიძეერობას ხმარობს: გათხრის ხალმე ქვიშინ ადგილს პატარა ორმოს, როგორც ნახატზეა დახატული, და თითონ მიიმალება ქვიშაში. ეაი იმ ჯიანჭეელას ბრალი, რომელიც მიუახლოვდება ამ ადგილს. ჩაიხედეს თუ არა ზედ ქვიშა წაეცრება, ორმოში ჩაეარდება და მტრის მსხეერპლი გახდება.

ტერმიტებმა იციან, როდესაც ქოხის განადგურებას მოინდომებენ, ჯერ იმ დედა ბოძებს, რომელზედაც ქოხის ჭერია დამყარებული, ხელს რომ ახლებენ, ეშინიათ ჭერი ჩამოწვება და ჩვენც შიგ მოეყვებით — გაეიქლიტებითო, ამიტომაც პირიქით თუ საშიშათ ნახეს, თავის პირის ცემენტით ამაგრებენ მთავარ ბოძებს რო ჭერი არ დაგვეცესო.

გაგვენი ამბობს, როცა ტერმიტები ბოთლით ღვინოს მიაგნებენ, ამა მინას ხო რას დაკაუებენო, მაგრამ პირსაცოდ ჯპრობკას კი იმ სიფთხილით გამოღრღნიან ხალმე, რო პრობკის კანი იმდენი და-

სტოეონ ხელუხლებელივ რამოდენსაც შეუძლია ღვინის დამაგრებაო. რა არი ღვინო არ დაიკცეს და ჩვენც შიგ არ ჩაეირეოთო.

მოგზაური ფორბესი საშინლათ გაოცებული იყო შემდეგის საინტერესო შემთხვევით. რამდენიმე კვირით ემგზავრნა და მერე თავის ოთახში რო შეეიდა, უნებლიეთ შეშეკრია რაღაც სამწუხარო ცვლილება თავის შეენიერ გრავიურებს, რომელნიც ჩარჩოებით კედლებზე ეკიდნენ. ახლო რო მივიდა გუნებაკენი დარწუნდა, რომ მისი შეენიერი გრავიურები თავის ჩარჩოებით ტერმიტებს დაეღრღნათ და მხოლოდ მინები-ღა ეკიდნენ თავის ალაგს და ისიც რა სასწაულით, თურმე ტერმიტებს თავის ცემენტით დამაგრებინათ მინები კედლებზე,

მხედართ-მთავარნი და წინამძღოლნი მალ-მალ აცოცდებოდენ ხოლმე რაიმე მცენარეზე და იქიდან ათვალიერებდენ რამდენათაა გზა უმიშარიო და თან რაზმის მოძრაობას გადახედამდენ. დრო-გამოშვებით ეს წინამძღოლნი ყბებით რაღაც ღაწა-ლაწს ასტეხდენ, ამაზე მთელი ჯარი საშინელს შრიალს შექნდა ხოლმეო. ჯიანჭველების ჯარი იქამდე მრავალი ყოფილა, რო სმიტმანი თურმე ერთი საათი მეტი უცდიდა, აკა როდის დაბოლოვდება რაზმთა მოძრაობაო, მაგრამ ლოდინი მოსწყენდა და ბოლო კი ჯერ არსად იყო.

როგორც ჩვენში კალია. ისე ცხელ ქვეყნებში ტერმიტები სადაც კი ბუდობენ, ნამდვილი ხეთის რისხეა არიან მცხოვრებთათვის, რადგან, როგორც

ჯიანჭველა-ლომი

სმიტმანის მოთხრობიდან ჩანს, რო თვეთ ჯიანჭველებში (ტერმიტებში), თვალ-ხილულნიც არიან რომელთაც მზის სხივისაც არ ეშინიათ ამ ჯიშის ტერმიტებს სმიტმანი შეხვედრია ერთს ტყეში: მოგზაურობის დროს რაღაც შრიალი შემომესმა, მოვიხედე და თურმე მთელი ჯარი ტერმიტებისა მწყობრათ მოცოცავდენ ფიდამიწაზე. ამ რაზმის ცენტრში მუშები დამწკრივებულიყვენ, მხოლო მათ წინ და გარშემო მხედრები მწყობრათ მიდევდენ. ზემოთ ენახეთ, საშინლათ მრავლდებიან და საშინელი ღორ-მუცელებიც არიან. თუ ერთი კი ამოიჭედეს ეისიმე სახლ-კარი თქვენი მტერი, ეერას გზით ვერ ვადგურჩებით ამ ჯიშს. წარმოიდგინეთ, როდესაც მეცნიერი ადანსონი ერთს კუნძულზე ცხოვრებდა მწკრივ ჯონსის სიახლოვეს, ტერმიტებმა სრულებით აღრღნეს მისი ქოხი, ტემიდნები დაკუწეს, წიგნები დაკბეს, ქვეშსაკები გაანადგურეს და მერე თითონ მოგზაურს ადანსონს მიჰყვეს ხელი. ეერც წყალი,

ეერც ძმარი და ეერცარა სხვა ცხარე წამლები, ეერას შეელოდენ პატიეცემულ მეკნიერს, ბოლოს რა ექნა, მეტი რა გაეწყობოდა, მთლათ დაუთმო ამ ყაჩაღებს თავის საცხოერებელი და ცოცხალი თავი ძლიეს გადაარჩინა.

ზოგიერთ ჭირს თავის კეთილი მხარეც აქვსო. რასაკერველია ამ მოთხრობის წამკითხველი ადეილათ წარმოიდგენს რა საშინელებაცაა ტერშიტების ნაეარდობა, მაგრამ ერთით კი ცხელი ქვეყნების მცხოერებნი ტერშიტებისა დიდი მადლობელნი უნდა იყეენ, რადგან როგორც ჩენ ზოგიერთი ქალაქებში და დაბა-სოფლებში ღორები, ისე ტერშიტები ცხელ ქვეყნებში სანიტარების თანამდებობას ასრულებენ

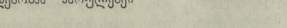

ორგზოვა შეხედულობა

(„აზნაურობას რა უშეელის? შინაური მიმოხილეა „მოამბე № IX—1894 წ. ნ. ნიკოლაძისა)

„მოიკარეს პირში ეარსნენ
მტერს პირს ეარსნა.“

დასასრული *)

ვანი შეუძლებელია ისეთი წეს-წყობილების შემოღება, რომლის მეოხებით ვლეხს შეუმსუბუქდეს ვასაყიდი მამელის შემენა? თუ მთაყრობა თავის თავათ საჭიროთ არ თელის ამას, რატომ მიწინაე პირნი და დაწესებულებანი არ ცდილობენ, არ თხოულობენ ამის განხორციელებას? ნუ თუ მართალია ისეაა საკმარისი, რომ, თითქოს გულ-მტკენეულათ, ეიძახოთ: „საუბედურით ჯერ ჩენ არა გვაქეს ისეთი ორგანო, ან წეს-წყობილებაო და სხეა?!“ აბა, შინჯეთ, შეიწუხეთ თავი, იღონეთ ყოველიე ღონე, როგორც აზნაურობის გულისთეის შერბილით და ნახეთ, რომ ტყეილათ არ ჩაიელის თქეენი შრომა და მეცადინეობა.

ნუ თუ ვლეხ-კაცობა მართლა იმთა არ ღირს, რომ მასზე იზრუნოს კაცმა ანა მარტო ხუთეიერ, ორამდე საქმოთაც?! ეითომ მარტო აზნაურობას უფლე�eს გულში „უზენაესი ვრძნობა, უზენაესი ქმნილებისა“ და „ვლეხ-კაცობა კი პირუტყეს (ნიკოლაძის შედარებაა) მიემზგავსებაჲ! სხეისი რა მოგახსენოთ, და ბ-ნი ნიკოლაძე კი ამ აზრისაა. ნეტაეი რათა? ისტორიული მიზზის მიხედეით?

„აზნაურობაო, — ამბობს ბ-ნი ნიკოლაძე, ნარჩეი ნაშთია ქართველობის უმჯობესის წარმომადგენლობისა. ის მუდამი ჯარის მაგიერობას ეწეოდა გასაჭირის დროს. მშვიდობიანობის დროს აზნაურობა ჩენთვეის პოლიციასაც შეადგენდა, სამსჯავროსაც, სასამართლოსაც და, ეიუ იცის კიდეე რას ბრალი“

ქება და დიდება მათ! ყველა ეს მართლა და დიდი ღვაწლი და სამსახური ქვეყნის წინაშე. მარა ახლა საკითხი ეს არის: ეს ხომ ყოველი იყო და ახლა არ არის? დიაე, ეგრეშამ, რომ ჩენ დიდებულს წინაპრებს დიდი სამსახური მიუძღეიათ სამშობლოს წინაშე; მარა აქ გამოსაძიებელი ის არის, თუ რას უკეთებს ქვეყანას, რა სამსახურს უწეეს აწინდელი აზნაურობა — ეს „ნარჩეი ნაშთი ქართველებს უმჯობესი წარმომადგენლობისა“? ბეეს, ძალიან ბეერს!.. როგორ, რა სახით? ქალალდის თამაშით, ცუდაობით, მამა-პაპის სისხლით მორწყული მამულის უცხოელების ხელში ჩაგდებით და, რა ეიცით, კიდეე სხეა ამისთანაებით...

მაშ რით მოაქეთ თავი? მამა-პაპის ღვაწლით. და ამისთანეებს-კი მოგეხსენებათ, თუ რა სიტყვებით მიმართა ოსეების მეიგავ-არაკე კრილოვმა:

„წენდელი აზნაურობა მე როდი მიქია, პირიქით მე თვითონეე აღეიარე იმისი ენება და უსარგებლობაო, — გვეტყეეს ბ-ნი ნიკოლაძე. — წინაპრების მაგალითით ის მხოლოთ ცოტაოდენთ წაეაქეზე და წაეახალისეო“.

მართალი გახლაეთ. ბ-ნი ნიკოლაძე, როგორც თავიდან მოგეხსენებათ, ჯახრაკულათ, ორ აზრიანათ სჯის; თითქო არც აქეთ იყოსო და არც იქითო. მის შეხედულობას ერთი თავი აბია, მარა ორი პირის სახე აქეს და ორიეე მხარეს იმზირაბს! თუ არ გჯერათ, აი მაგალითიც.

*) იხ. „ᲙᲕᲘᲚᲘ“ № 17.

„თუ მეცნიერულად გარჩევა კაცი ამ წოდების (აზნაურობის) აესა და კარგსა, მარტო კეთილშობილი და ტატანდასი ზნეობრივი ენერგია მას ბრალდა“ (კუთხეური ჩვენია) —ამბობს ნიკოლაძე.— „და მაგიერთ მეტრიც კი იცნობს მასში დიდ ძალ სიკეთეს და ღირსებასო. ზოგან მისგან მოტანილი სარგებლობა ერთი ათასდაც აჭარბებს ენებასო“ და სხ.

ეკონომიურ და ზნეობრივ მხარეზე უძლიერესი და უსუბერესი საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, დამეთანხმებით, არა არის რა, თუ კი ამაში ბრალი ედება აზნაურობას,—სარგებლობა რაღაში მოაქვს ნეტავი, და ისიც ერთი ათათ გადაჭარბებული?! პოლიტიკურ ცხოვრებისათვის, მოკეფსენებთო, ჩვენ კარგა ხანია, მკედარი ვართ და აქ სარგებლობის მოტანაზე ლაპარაკიც არ შეიძლება. მაშ რაღა დარჩა? ეს ბ-ნმა ნიკოლაძემ უწყოს.

ჩვენი პოლიტიკური ჩარხის დამსხვრევასთან ერთად აზნაურობასაც გამოეცალა ფეხ-ქვეშ სამოქმედო ნიადაგი. სამხედრო საქმეებში დახელოვნებული და გაწყრთნილი წოდება მშვიდობიანს და მოქალაქობრივ ცხოვრებას ასე ადვილად, ასე ჩქარა, ვერ შეეგუა, ვერ შეეთვისა. იარაღ აყრილი და დამცირებული აზნაურობა ძალა-უნებურათ მიეცა ძილს, მოსვენებას... აი, ამ დროს ამ დამბაუნებულმა წოდებამ შეა და აღზარდა ლუარსაბ თათქარიძე. ლუარსაბი, მოგეხსენებათ, რას ეტრფოდა და რა ᲙᲐᲒᲣᲜ-გონების ᲞᲐᲢᲠᲘᲜᲔ იყო. ასეთი მოელენას ის უნდა მოაყოლოდა, რაც მოსალოდნელი იყო:— ხალხის თვალში მაზანდა უნდა დაეარდნოდა აზნაურობას. ეს ასეც მოხდა ამას არც ბ-ნი ნიკოლაძე ჰკოფს უარს, პირ იქით შეეიერათ ხსნის და ასურათებს.

„ხალხია,— ამბობს ნიკოლაძე,— ყოველგან, ყოველთვის — მარტო იქამდის ჰგუობს, პატიკს ცემს და ეაკერებს აზნაურობას, ან ყოველ სხვა მოწინააღ წოდებას, სანამ მის სიკეთეს, სარგებლობას და საჭიროებას ᲩᲐᲠᲔᲑᲜᲘᲡ თავისთვისო“.

ახლა ეეკითხო, რა დიდს მიუცილებელს საჭიროებას შეადგენს ასეთი წოდებ-ს, გინდა თუ არ-ა, წამოყენება, როგორც წოდების — როგორც ძლეამოსილი აზნაურობის?! შესაძლებელია კი მისი წამოყენება და გაძლიერება? მერე რა ხერხს დაეყრის ეს ჩვენ ერს? ჩვენ ბევრს რაღას ეიწუხებთ თავს, როცა თვითონ ნიკოლაძეც კი შემდეგს ამბობს:

„ეერაფერი კანონი, მთავრობა და ტრადიცია ვერ დაიცავს ხალხის თვალში იმისთანა უმაღლეს წოდების ღირსებას და უპირატესობას, რომელსაც უპირველესი თავისი საფუძველი და დანიშნულება — ხალხის მოთავეეთ, მფარველათ და მოკეთეთ ყოფნა— უკუ უგდია“.

სრული ᲭᲣᲛᲐᲠᲘᲜᲔᲑᲐ და ამიტომაც არ არის საფიქრებელი, რომ აზნაურობამ დაიბრუნოს მის მიერეე, უარ ყოფილი, უკუგდებული და დაკარგული ღირსება და დიდება.

„მაშ რას უბრძობთ ამოდენა „ეეებ“ წოდებას, რომელსაც „პირდაპირი გველენა აქვს ხალხის ცხოვრებაზე და ერის თუ ქვეყნის ბედზე“?.. მოგვმართავს ბ-ნი ნიკოლაძე.— „ეროკა აზნაურობა მეათედს ნაწილს შეადგენს მთელი ერისას, როგორ გნებავთ მიიშოროთ იგი თავიდანაო“,—ეანგარძობს იგივე — „ᲭᲕᲔᲚᲜᲘᲠᲔᲑᲐᲡ ᲯᲐᲠ ᲐᲠ ᲛᲝᲜᲐᲒᲜᲔᲜᲐ ᲐᲛᲝᲓᲔᲜᲐ ᲬᲣᲚᲣᲚᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲔᲠᲗᲝᲜᲐᲡᲗᲐᲜ ᲐᲛᲘᲠᲩᲐ ᲐᲠᲐ ᲔᲠᲗᲘ ᲓᲐᲜᲐᲛᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲛᲝᲛᲪᲚᲔᲚᲘᲐ.

ᲯᲐᲚᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲓᲐᲣᲤᲘᲚᲔᲑᲔᲚᲘ ᲡᲐᲧᲝᲠᲗᲐᲕᲘᲡᲐᲒᲐᲜ, ᲠᲐᲡᲐᲙᲘᲠᲕᲔᲚᲘᲐ, ᲒᲐᲜᲘᲛᲐᲠᲗᲔᲑᲐ ᲓᲐᲣᲤᲘᲚᲔᲑᲔᲚᲘ ᲡᲘᲢᲧᲕᲘᲡ ᲛᲝᲛᲪᲚᲔᲚᲘᲐ ᲡᲐᲜᲘᲛᲝ... ᲔᲘᲡᲐᲒ ᲐᲠᲐᲜ ᲛᲘᲡᲘ ᲡᲘᲢᲧᲕᲘᲡ ᲛᲝᲛᲪᲚᲔᲚᲘᲐ ᲐᲠᲘᲡ ᲓᲐᲬᲘᲜᲐᲒᲔᲑᲣᲚᲘ ᲛᲘᲡᲘ ᲡᲘᲢᲧᲕᲘᲡ ᲛᲝᲛᲪᲚᲔᲚᲘᲡ ᲡᲐᲜᲘᲛᲝᲗᲐ ᲡᲘᲛᲬᲔᲠᲐᲚᲘ ᲡᲔᲜᲘᲗ... ᲔᲘᲡᲐᲒ ᲣᲪᲣᲠᲐ ᲓᲐᲣᲤᲘᲚᲔᲑᲔᲚᲘ ᲡᲐᲧᲝᲠᲗᲐᲕᲘᲡᲐᲒᲐᲜ ᲐᲠᲘᲡ ᲐᲠᲐ ᲔᲠᲗ ᲓᲐᲜᲐᲛᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲛᲝᲛᲪᲚᲔᲚᲘᲡ ᲔᲠᲗᲐᲗᲐᲜ ᲐᲠᲐ ᲔᲠᲗ ᲓᲘᲓᲘᲡ ᲓᲐ ᲛᲪᲘᲠᲔᲡ ᲚᲣᲐᲠᲡᲐᲑ ᲗᲐᲗᲥᲐᲠᲘᲫᲔ. ᲚᲣᲐᲠᲡᲐᲑᲘ, ᲛᲝᲒᲔᲑᲡᲚᲔᲑᲔᲗᲐᲗ, ᲠᲐᲡ ᲔᲢᲧᲠᲤᲝᲓᲐ ᲓᲐ ᲠᲐ ᲙᲐᲒᲣᲜ-ᲒᲝᲜᲔᲑᲘᲡ ᲞᲐᲢᲠᲘᲜᲔ ᲘᲧᲝ. ᲐᲡᲘᲗᲘ ᲛᲝᲛᲔᲚᲔᲜᲐᲡ ᲗᲣ ᲣᲜᲓᲐ ᲛᲘᲐᲧᲝᲚᲝᲓᲐ, ᲠᲐᲪ ᲛᲝᲡᲐᲚᲝᲓᲜᲔᲚᲘ ᲘᲧᲝ: — ᲮᲐᲚᲮᲘᲡ ᲗᲕᲐᲚᲨᲘ ᲛᲐᲖᲐᲜᲓᲐ ᲣᲜᲓᲐ ᲓᲐᲕᲐᲠᲓᲜᲝᲓᲐ ᲐᲖᲜᲐᲣᲠᲝᲑᲐᲡ. ᲔᲡ ᲐᲡᲔᲪ ᲛᲝᲮᲓᲐ ᲐᲛᲐᲡ ᲐᲠᲪ Ბ-ᲜᲘ ᲜᲘᲙᲝᲚᲐᲫᲔ ᲰᲙᲝᲤᲡ ᲣᲐᲠᲡ, ᲞᲘᲠ ᲘᲥᲘᲗ ᲕᲔᲠᲔᲜᲘᲠᲐᲗᲘ ᲨᲔᲜᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲗᲣᲐᲠᲘᲡ ᲨᲔᲛᲪᲚᲔᲚᲘᲡ ᲐᲡᲣᲠᲐᲗᲔᲑᲡ.

„ᲮᲐᲚᲮᲘᲐᲠ,— ᲐᲛᲑᲝᲑᲡ ᲜᲘᲙᲝᲚᲐᲫᲔ,— ᲧᲝᲕᲔᲚᲒᲐᲜ, ᲧᲝᲕᲔᲚᲗᲕᲘᲡ — ᲛᲐᲠᲢᲝ ᲘᲥᲐᲛᲓᲔᲓᲘ ᲰᲒᲣᲝᲑᲡ ᲐᲖᲜᲐᲣᲠᲝᲑᲡᲐ, ᲞᲐᲢᲘᲙᲘ ᲪᲔᲛᲡ და ᲔᲐᲙᲔᲠᲔᲑᲡ ᲐᲖᲜᲐᲣᲠᲝᲑᲡᲐ, ან ᲧᲝᲕᲔᲚᲘ ᲡᲮᲕᲐ ᲛᲝᲬᲘᲜᲐᲦᲔᲑᲔᲚᲘ ᲬᲘᲜᲐᲦᲒᲝᲛᲔᲑᲡ, ᲡᲐᲜᲐᲛ მის სიკეთეს, სარგებლობას და საჭიროებას ᲰᲒᲠᲔᲑᲜᲘᲡ თავისთვისო“.

ახლა ეეკითხო, რა დიდს მიუცილებელს საჭიროებას შეადგენს ასეთი წოდებ-ს, გინდა თუ არ-ა, წამოყენება, როგორც წოდების — როგორც ძლეამოსილი აზნაურობის?! შესაძლებელია კი მისი წამოყენება და გაძლიერება? მერე რა ხერხს დაეყრის ეს ჩვენ ერს? ჩვენ ბევრს რაღას ეიწუხებთ თავს, როცა თვითონ ნიკოლაძეც კი შემდეგს ამბობს:

„ᲔᲔᲠᲐᲤᲔᲠᲘ ᲙᲐᲜᲝᲜᲘ, ᲗᲐᲕᲘᲡᲐᲠᲝᲑᲐ და ᲢᲠᲐᲓᲘᲪᲘᲐ ᲔᲔᲠ ᲓᲐᲘᲪᲐᲕᲡ ᲮᲐᲚᲮᲘᲡ ᲗᲕᲐᲚᲨᲘ ᲘᲛᲘᲡᲗᲐᲜᲐ ᲣᲛᲐᲦᲚᲔᲚᲘᲡ ᲬᲝᲓᲔᲑᲘᲡ ᲦᲘᲠᲡᲘᲑᲘᲡᲐᲡ და ᲣᲞᲘᲠᲐᲢᲔᲑᲘᲡᲐᲡ, ᲠᲝᲛᲔᲚᲡᲐᲪ ᲣᲞᲘᲠᲐᲢᲔᲡᲘᲡᲐᲡ ᲗᲐᲕᲘᲡᲘ ᲡᲐᲤᲣᲫᲕᲔᲚᲘ და ᲓᲐᲜᲘᲨᲜᲣᲚᲔᲑᲐ — ᲮᲐᲚᲮᲘᲡ ᲗᲝᲗᲐᲕᲘᲡᲐᲓ ᲧᲝᲤᲜᲝᲗᲐ — ᲣᲙᲣ ᲣᲒᲔᲓᲘᲐ. ᲛᲐᲨᲘᲜ ᲛᲘᲡᲘ ᲓᲐᲜᲘᲨᲜᲣᲚᲔᲑᲐ ᲐᲠᲘᲡ ᲛᲘᲡᲘ ᲓᲐᲜᲘᲨᲜᲣᲚᲔᲑᲐ ᲓᲐᲙᲐᲠᲒᲣᲚᲘ ᲓᲐ ᲓᲘᲓᲔᲑᲐ.

„ᲛᲐᲨ ᲠᲐᲡ ᲣᲑᲠᲫᲝᲑᲗ ᲐᲛᲝᲓᲔᲜᲐ „ᲔᲔᲔᲑᲘ“ ᲬᲝᲓᲔᲑᲡᲐ, ᲠᲝᲛᲔᲚᲡᲐᲪ „ᲞᲘᲠᲓᲐᲞᲘᲠᲘ ᲒᲐᲕᲔᲚᲔᲜᲐ ᲐᲥᲕᲡ ᲮᲐᲚᲮᲘᲡ ᲪᲮᲝᲕᲠᲔᲑᲐᲖᲔ და ᲔᲠᲘᲡ თუ ᲥᲕᲔᲧᲜᲘᲡ ᲑᲔᲓᲖᲔ“?.. ᲛᲝᲒᲒᲛᲐᲠᲗᲐᲕᲡ Ბ-ᲜᲘ ᲜᲘᲙᲝᲚᲐᲫᲔ. „ᲐᲡᲔᲗᲘ ᲐᲖᲜᲐᲣᲠᲝᲑᲘᲡ ᲗᲔᲗᲠᲘ ᲬᲘᲜᲐᲦᲒᲝᲛᲘᲡ ᲛᲔᲗᲔᲓᲘ ᲜᲐᲬᲘᲚᲘ ᲔᲠᲘᲡᲐᲡ, ᲠᲝᲒᲝᲠ ᲒᲜᲓᲐᲗ ᲛᲘᲐᲠᲩᲘᲗ ᲛᲘᲡᲘ ᲬᲘᲜᲐᲦᲒᲝᲛᲘᲡᲒᲐᲜ ᲓᲐᲜᲘᲨᲜᲣᲚᲘ ᲛᲝᲛᲪᲚᲔᲚᲝᲑᲘᲗ ᲓᲐᲜᲘᲨᲜᲣᲚᲘ ᲓᲐ ᲣᲞᲘᲠᲐᲢᲔᲡᲝᲑᲐᲡ. ᲠᲝᲛᲔᲚᲡᲐᲪ ᲣᲞᲘᲠᲕᲔᲚᲔᲡᲘ ᲣᲞᲘᲠᲐᲢᲔᲡᲘᲡᲐᲡ ᲗᲐᲕᲘᲡᲘ ᲡᲐᲤᲣᲫᲕᲔᲚᲘ და ᲓᲐᲜᲘᲨᲜᲣᲚᲔᲑᲐ — ᲮᲐᲚᲮᲘᲡ ᲗᲝᲗᲐᲕᲘᲡᲐᲓ ᲧᲝᲤᲜᲝᲗᲐ და ᲛᲤᲐᲠᲕᲔᲚᲔᲗᲐᲓ და ᲛᲝᲙᲔᲗᲔᲗᲘ ᲧᲝᲤᲜᲝᲗᲐ— ᲣᲙᲣ ᲣᲒᲔᲓᲘᲐ“.

ᲡᲘᲠᲣᲚᲔ ᲭᲣᲛᲐᲠᲘᲜᲔᲑᲘᲗᲐᲓᲐᲐ და ამიტომაც არ არის საფიქრებელი, რომ აზნაურობამ დაიბრუნოს მის მიერეე, უარ ყოფილი, უკუგდებული და დაკარგული ღირსება და დიდება.

„მაშ რას უბრძობთ ამოდენა „ეეებ“ წოდებას, რომელსაც „პირდაპირი გველენა აქვს ხალხის ცხოვრებაზე და ერის თუ ქვეყნის ბედზე“?.. მოგვმართავს ბ-ნი ნიკოლაძე.— „ეროკა აზნაურობა მეათედს ნაწილს შეადგენს მთელი ერისას, როგორ გნებავთ მიიშოროთ იგი თავიდანაო“,—ᲔᲐᲜᲒᲐᲠᲫᲝᲑᲡ იგივე — „ᲭᲕᲔᲚᲜᲘᲠᲔᲑᲐᲡ ᲯᲐᲠ ᲐᲠ ᲛᲝᲜᲐᲒᲜᲔᲜᲐ ᲐᲛᲝᲓᲔᲜᲐ ᲬᲣᲚᲣᲚᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲔᲠᲗᲝᲜᲐᲡᲗᲐᲜ ᲐᲛᲘᲠᲩᲐ ᲐᲠᲐ ᲔᲠᲗᲘ ᲓᲐᲜᲐᲛᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲛᲝᲛᲪᲚᲔᲚᲘᲐ.

ᲯᲐᲚᲮᲘᲡ ᲓᲐᲣᲤᲘᲚᲔᲑᲔᲚᲘ ᲡᲐᲧᲝᲠᲗᲐᲕᲘᲡᲐᲒᲐᲜ, ᲠᲐᲡᲐᲙᲘᲠᲕᲔᲚᲘᲐ, ᲒᲐᲜᲘᲛᲐᲠᲗᲔᲑᲐ ᲓᲐᲣᲤᲘᲚᲔᲑᲔᲚᲘ ᲡᲘᲢᲧᲕᲘᲡ ᲛᲝᲛᲪᲚᲔᲚᲘᲡ ᲡᲐᲜᲘᲛᲝᲗᲐ ᲡᲘᲛᲬᲔᲠᲐᲚᲘ ᲡᲔᲜᲘᲗ... ᲔᲘᲡᲐᲒ ᲣᲪᲣᲠᲐ ᲓᲐᲣᲤᲘᲚᲔᲑᲔᲚᲘ ᲡᲐᲧᲝᲠᲗᲐᲕᲘᲡᲐᲒᲐᲜ ᲐᲠᲘᲡ ᲐᲠᲐ ᲔᲠᲗ ᲓᲐᲜᲐᲛᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲛᲝᲛᲪᲚᲔᲚᲘᲡ ᲔᲠᲗᲐᲗᲐᲜ ᲐᲠᲐ ᲔᲠᲗ ᲓᲘᲓᲘᲡ ᲓᲐ ᲛᲪᲘᲠᲔᲡ ᲚᲣᲐᲠᲡᲐᲑ ᲗᲐᲗᲥᲐᲠᲘᲫᲔ. ᲚᲣᲐᲠᲡᲐᲑᲘ, ᲛᲝᲒᲔᲑᲡᲚᲔᲑᲔᲗᲐᲗ, ᲠᲐᲡ ᲔᲢᲧᲠᲤᲝᲓᲐ ᲓᲐ ᲠᲐ ᲙᲐᲒᲣᲜ-ᲒᲝᲜᲔᲑᲘᲡ ᲞᲐᲢᲠᲘᲜᲔ ᲘᲧᲝ. ᲐᲡᲘᲗᲘ ᲛᲝᲛᲔᲚᲔᲜᲐᲡ ᲗᲣ ᲣᲜᲓᲐ ᲛᲘᲐᲧᲝᲚᲝᲓᲐ, ᲠᲐᲪ ᲛᲝᲡᲐᲚᲝᲓᲜᲔᲚᲘ ᲘᲧᲝ: — ᲮᲐᲚᲮᲘᲡ ᲗᲕᲐᲚᲨᲘ ᲛᲐᲖᲐᲜᲓᲐ ᲣᲜᲓᲐ ᲓᲐᲕᲐᲠᲓᲜᲝᲓᲐ ᲐᲖᲜᲐᲣᲠᲝᲑᲐᲡ. ᲔᲡ ᲐᲡᲔᲪ ᲛᲝᲮᲓᲐ ᲐᲛᲐᲡ ᲐᲠᲪ Ბ-ᲜᲘ ᲜᲘᲙᲝᲚᲐᲫᲔ ᲰᲙᲝᲤᲡ ᲣᲐᲠᲡ, ᲞᲘᲠ ᲘᲥᲘᲗ ᲕᲔᲠᲔᲜᲘᲠᲐᲗᲘ ᲨᲔᲜᲘᲡᲗᲕᲘᲡ ᲗᲣᲐᲠᲘᲡ ᲨᲔᲛᲪᲚᲔᲚᲘᲡ ᲐᲡᲣᲠᲐᲗᲔᲑᲡ.

„ᲮᲐᲚᲮᲘᲐᲠ,— ᲐᲛᲑᲝᲑᲡ ᲜᲘᲙᲝᲚᲐᲫᲔ,— ᲧᲝᲕᲔᲚᲒᲐᲜ, ᲧᲝᲕᲔᲚᲗᲕᲘᲡ — ᲛᲐᲠᲢᲝ ᲘᲥᲐᲛᲓᲔᲓᲘ ᲰᲒᲣᲝᲑᲡ ᲐᲖᲜᲐᲣᲠᲝᲑᲡᲐ, ᲞᲐᲢᲘᲙᲘ ᲪᲔᲛᲡ და ᲔᲐᲙᲔᲠᲔᲑᲡ ᲐᲖᲜᲐᲣᲠᲝᲑᲡᲐ, ან ᲧᲝᲕᲔᲚᲘ ᲡᲮᲕᲐ ᲛᲝᲬᲘᲜᲐᲦᲔᲑᲔᲚᲘ ᲬᲘᲜᲐᲦᲒᲝᲛᲔᲑᲡ, ᲡᲐᲜᲐᲛ მის სიკეთეს, სარგებლობას და საჭიროებას ᲰᲒᲠᲔᲑᲜᲘᲡ თავისთვისო“.

ᲐᲮᲚᲐ ᲔᲔᲘᲗᲮᲝ, რა დიდს მიუცილებელს საჭიროებას შეადგენს ასეთი წოდებ-ს, გინდა თუ არ-ა, წამოყენება, როგორც წოდების — როგორც ძლეამოსილი აზნაურობის?! შესაძლებელია კი მისი წამოყენება და გაძლიერება? მერე რა ხერხს დაეყრის ეს ჩვენ ერს? ჩვენ ბევრს რაღას ეიწუხებთ თავს, როცა თვითონ ნიკოლაძეც კი შემდეგს ამბობს:

„ᲔᲔᲠᲐᲤᲔᲠᲘ ᲙᲐᲜᲝᲜᲘ, ᲗᲐᲕᲘᲡᲐᲠᲝᲑᲐ და ᲢᲠᲐᲓᲘᲪᲘᲐ ᲔᲔᲠ ᲓᲐᲘᲪᲐᲕᲡ ᲮᲐᲚᲮᲘᲡ ᲗᲕᲐᲚᲨᲘ ᲘᲛᲘᲡᲗᲐᲜᲐ ᲣᲛᲐᲦᲚᲔᲚᲘᲡ ᲬᲝᲓᲔᲑᲘᲡ ᲦᲘᲠᲡᲘᲑᲘᲡᲐᲡ და ᲣᲞᲘᲠᲐᲢᲔᲑᲘᲡᲐᲡ, ᲠᲝᲛᲔᲚᲡᲐᲪ ᲣᲞᲘᲠᲕᲔᲚᲔᲡᲘ ᲣᲞᲘᲠᲐᲢᲔᲡᲘᲡᲐᲡ ᲗᲐᲕᲘᲡᲘ ᲡᲐᲤᲣᲫᲕᲔᲚᲘ და ᲓᲐᲜᲘᲨᲜᲣᲚᲔᲑᲐ — ᲮᲐᲚᲮᲘᲡ ᲗᲝᲗᲐᲕᲘᲡᲐᲓ ᲧᲝᲤᲜᲝᲗᲐ — ᲣᲙᲣ ᲣᲒᲔᲓᲘᲐ. ᲛᲐᲨᲘᲜ ᲛᲘᲡᲘ ᲓᲐᲜᲘᲨᲜᲣᲚᲔᲑᲐ ᲐᲠᲘᲡ ᲛᲘᲡᲘ ᲓᲐᲜᲘᲨᲜᲣᲚᲔᲑᲐ ᲓᲐᲙᲐᲠᲒᲣᲚᲘ ᲓᲐ ᲓᲘᲓᲔᲑᲐ.

„ᲛᲐᲨ ᲠᲐᲡ ᲣᲑᲠᲫᲝᲑᲗ ᲐᲛᲝᲓᲔᲜᲐ „ᲔᲔᲔᲑᲘ“ ᲬᲝᲓᲔᲑᲡᲐ, ᲠᲝᲛᲔᲚᲡᲐᲪ „ᲞᲘᲠᲓᲐᲞᲘᲠᲘ ᲒᲐᲕᲔᲚᲔᲜᲐ ᲐᲥᲕᲡ ᲮᲐᲚᲮᲘᲡ ᲪᲮᲝᲕᲠᲔᲑᲐᲖᲔ და ᲔᲠᲘᲡ თუ ᲥᲕᲔᲧᲜᲘᲡ ᲑᲔᲓᲖᲔ“?.. ᲐᲠ ᲠᲝᲛᲔᲚᲘ ᲔᲥᲘᲛᲘ ᲛᲝᲭᲠᲘᲡ ᲮᲔᲚᲨᲘ ᲐᲜ ᲧᲝᲤᲜᲝᲗᲐ ᲐᲔᲓᲐᲛᲧᲝᲤᲣᲚᲘᲡ ᲮᲔᲚᲨᲘ?!

ᲐᲖᲜᲐᲣᲠᲝᲑᲘᲡ ᲛᲝᲭᲠᲐ და ᲒᲐᲓᲐᲒᲓᲔᲑᲐ ᲓᲘᲐᲮᲘᲡ ᲛᲘᲡᲐᲒᲜᲔᲚᲘᲐ. ᲐᲜ ᲠᲐ ᲭᲘᲠᲘᲡ ᲐᲖᲜᲐᲣᲠᲝᲑᲘᲡ ᲡᲐᲘᲛᲘᲡᲐ? ᲓᲐᲣᲤᲚᲣᲚᲘᲐ, ᲩᲐᲛᲘᲚᲔᲒᲘᲝᲜᲘᲡᲐ, ᲫᲚᲔᲣᲚᲘ ᲛᲘᲡᲘᲚᲘᲐ ᲐᲮᲚᲐᲠ ᲐᲠᲘᲡ? ᲠᲐ ᲒᲐᲬᲧᲠᲘᲡ! ᲔᲒᲝᲡᲬᲠᲘᲚᲘᲐ ᲩᲕᲔᲜᲘ ᲛᲝᲡᲐᲚᲝᲑᲘᲗ: ᲒᲐᲒᲠᲔᲚᲘᲐ ᲒᲐᲜᲐ ᲔᲥᲘᲛᲘᲡ ᲣᲐᲠᲔᲚᲔᲚᲘᲡ ᲣᲧᲠᲐᲓᲦᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲐᲡᲬᲠᲐᲤᲚᲘᲡ ᲮᲔᲚᲘ ᲐᲜ ᲧᲝᲤᲜᲝᲗᲐ ᲐᲔᲓᲐᲛᲧᲝᲤᲣᲚᲘᲡ ᲮᲔᲚᲘ?! ᲐᲠ ᲠᲝᲛᲔᲚᲘ ᲔᲥᲘᲛᲘ ᲛᲝᲭᲠᲘᲡ ᲮᲔᲚᲘ ᲐᲜ ᲧᲝᲤᲜᲝᲗᲐ ᲐᲔᲓᲐᲛᲧᲝᲤᲣᲚᲘᲡ ᲮᲔᲚᲘᲡ ᲐᲜᲐᲠᲩᲘᲡ?!

ᲐᲖᲜᲐᲣᲠᲝᲑᲘᲡ ᲛᲝᲭᲠᲐ და ᲒᲐᲓᲐᲒᲓᲔᲑᲐ ᲓᲘᲐᲮᲘᲡ ᲛᲘᲡᲐᲒᲜᲔᲚᲘᲐ. ᲐᲜ ᲠᲐ ᲭᲘᲠᲘᲡ ᲐᲖᲜᲐᲣᲠᲝᲑᲘᲡ ᲡᲐᲘᲛᲘᲡᲐ? ᲓᲐᲣᲤᲚᲣᲚᲘᲐ, ᲩᲐᲛᲘᲚᲔᲒᲘᲝᲜᲘᲡᲐ, ᲫᲚᲔᲣᲚᲘ ᲛᲘᲡᲘᲚᲘᲐ ᲐᲮᲚᲐᲠ ᲐᲠᲘᲡ? ᲠᲐ ᲒᲐᲬᲧᲠᲘᲡ! ᲔᲒᲝᲡᲬᲠᲘᲚᲘᲐ ᲩᲕᲔᲜᲘ ᲛᲝᲡᲐᲚᲝᲑᲘᲗ: ᲒᲐᲒᲠᲔᲚᲘᲐ ᲒᲐᲜᲐ ᲔᲥᲘᲛᲘᲡ ᲣᲐᲠᲔᲚᲔᲚᲘᲡ ᲣᲧᲠᲐᲓᲦᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲐᲡᲬᲠᲐᲤᲚᲘᲡ ᲮᲔᲚᲘ ᲐᲜ ᲧᲝᲤᲜᲝᲗᲐ ᲐᲔᲓᲐᲛᲧᲝᲤᲣᲚᲘᲡ ᲮᲔᲚᲘᲡ ᲐᲜᲐᲠᲩᲘᲡ?!

ᲐᲖᲜᲐᲣᲠᲝᲑᲘᲡ ᲛᲝᲭᲠᲐ და ᲒᲐᲓᲐᲒᲓᲔᲑᲐ ᲓᲘᲐᲮᲘᲡ ᲛᲘᲡᲐᲒᲜᲔᲚᲘᲐ. ᲐᲜ ᲠᲐ ᲭᲘᲠᲘᲡ ᲐᲖᲜᲐᲣᲠᲝᲑᲘᲡ ᲡᲐᲘᲛᲘᲡᲐ? ᲓᲐᲣᲤᲚᲣᲚᲘᲐ, ᲩᲐᲛᲘᲚᲔᲒᲘᲝᲜᲘᲡᲐ, ᲫᲚᲔᲣᲚᲘ ᲛᲘᲡᲘᲚᲘᲐ ᲐᲮᲚᲐᲠ ᲐᲠᲘᲡ? ᲠᲐ ᲒᲐᲬᲧᲠᲘᲡ! ᲔᲒᲝᲡᲬᲠᲘᲚᲘᲐ ᲩᲕᲔᲜᲘ ᲛᲝᲡᲐᲚᲝᲑᲘᲗ: ᲒᲐᲒᲠᲔᲚᲘᲐ ᲒᲐᲜᲐ ᲔᲥᲘᲛᲘᲡ ᲣᲐᲠᲔᲚᲔᲚᲘᲡ ᲣᲧᲠᲐᲓᲦᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲐᲡᲬᲠᲐᲤᲚᲘᲡ ᲮᲔᲚᲘ ᲐᲜ ᲧᲝᲤᲜᲝᲗᲐ ᲐᲔᲓᲐᲛᲧᲝᲤᲣᲚᲘᲡ ᲮᲔᲚᲘᲡ ᲐᲜᲐᲠᲩᲘᲡ?!

ᲐᲖᲜᲐᲣᲠᲝᲑᲘᲡ ᲛᲝᲭᲠᲐ და ᲒᲐᲓᲐᲒᲓᲔᲑᲐ ᲓᲘᲐᲮᲘᲡ ᲛᲘᲡᲐᲒᲜᲔᲚᲘᲐ. ᲐᲜ ᲠᲐ ᲭᲘᲠᲘᲡ ᲐᲖᲜᲐᲣᲠᲝᲑᲘᲡ ᲡᲐᲘᲛᲘᲡᲐ? ᲓᲐᲣᲤᲚᲣᲚᲘᲐ, ᲩᲐᲛᲘᲚᲔᲒᲘᲝᲜᲘᲡᲐ, ᲫᲚᲔᲣᲚᲘ ᲛᲘᲡᲘᲚᲘᲐ ᲐᲮᲚᲐᲠ ᲐᲠᲘᲡ? ᲠᲐ ᲒᲐᲬᲧᲠᲘᲡ! ᲔᲒᲝᲡᲬᲠᲘᲚᲘᲐ ᲩᲕᲔᲜᲘ ᲛᲝᲡᲐᲚᲝᲑᲘᲗ: ᲒᲐᲒᲠᲔᲚᲘᲐ ᲒᲐᲜᲐ ᲔᲥᲘᲛᲘᲡ ᲣᲐᲠᲔᲚᲔᲚᲘᲡ ᲣᲧᲠᲐᲓᲦᲔᲑᲘᲡ ᲛᲘᲐᲡᲬᲠᲐᲤᲚᲘᲡ ᲮᲔᲚᲘ ᲐᲜ ᲧᲝᲤᲜᲝᲗᲐ ᲐᲔᲓᲐᲛᲧᲝᲤᲣᲚᲘᲡ ᲮᲔᲚᲘᲡ ᲐᲜᲐᲠᲩᲘᲡ?!

ᲩᲕᲔᲜᲘ ᲐᲖᲜᲐᲣᲠᲝᲑᲐ ᲙᲐᲜᲝᲜᲘᲐᲠᲘ და ᲞᲝᲚᲘᲢᲘᲙᲣ-

ეროვნული ბიბლიოთეკა

რი მდგომარეობით ორ რიგად შეიძლება გაყოთ, — მსხვილ ფეხად და წვრილ ფეხად. პირველი თავის ადგილ-მამულით, შეძლებით და გაელვნით გაცლებით მალლა დგას, ეინემ მეორე; ამაე ღროს პირველი შეადგენს უმცირეს ნაწილს, ასე ერთს მეათედს, ან კიდეე ნაკლებს მთელი აზნაურობისას, ხოლო მეორე უმეტესს ნაწილს—ცარა მეათედს, ან კიდეე მეტს. წვრილფეხა აზნაურობა ახლაე დიდათ არაფრით გაირჩეეა ღლეს-კაცობისაკან. მას არა აქეს დიდრონნ ნაკეეთებათ მიწა-წყალი, არ აქეს აგებული ქვითკირ-ბალაგებენ, არ ჰყაეს ჯოგები და სხეა. იგი ღლესაც აღარ თაკილობს თოხითა და ბარით მუშაობას—ღლეხებთან ერთათ და შემდეგში სასაგლოთაც ჩათელის ასეთს მუშაობას. აი, ეს ნაწილი აზნაურობისა ღირსია ყოველნაირი შეეღლისა და დახმარებისა. ჩვენი დახმარება ამაში უნდა გამოიხატებოდეს, რომ ეს მშრომელი აზნაურობა, რაც შეიძლება მალე შეესისხლხორცოს ღლეხ-კაცობას—ამ ერის საძარკეელს რომ შემდეგ შეეერთებული ძალ-ღონონ შეეძლონ ცხოვრებაში მათ მოპირდაპირეს. რაც შეეხება აზნაურობის პირველ ნაწილს—მაღალს წრეს, დიდ-კაცობას, ანუ ცხრეთ წოდებულ არისტოკრატიას, უნდა გამოეტყდეთ, რომ იმისი საქმე უკეე წასულია. ამ მაღალი წრის ზნე ჩვეულება და ცხოვრების მიმდინარეობა ისინი გამოსტატეელია, რომ, ადრე თუ გვიან, იგი უნდა სამოდამოთ გამოესალმოს ამ დაუნდობელს სოფელს. ეს მოხდება ნელ-ნელა, შეუმჩნეველათ. ვითარ გეფუქრებათ, რომ ამით თვით ერს ზიანი არ მიეცეს? ტკეფილი შაშია, ეს იმოდენსაე ზიანს მიაცემს ხოლმე ერს, რამდენსაც მორჩენილს და მოშეშებულს მუწუკს ზიანებს ის, რომ წამხმარი თავი წაძერება. ზიანს კი არა, სიკეთესაე ბევრს მოუტანს. ამ გადასაშენებელი წრის დიდრონი მამულები, რასაც უცხოელებზე მიეიდეს ეერ მოასწრებენ, ნაწილ-ნაწილათ ღლეხ-კაცობის და წვრილ აზნაურობის ხელში გადმოეა, თუ ეს „ეკონომიკურ-ეროვნული“ ბანკი ეერ ასრულებენ, ამას სიკეთე ჯოგობია?

წუეღლით განა ასეთს სურათს? რა ექნათ, რა ჩვენი ბრალია? მიიხედ-მოიხედეთ გარშემო და თვითონ თქვენ დარწმუნდებით, რომ ეს ჩვენი გამოგონილი არაა. ახლაე ხშირია იმის მაგალითი, რომ დიდი ეერაეულობის შეენიერი და დიდ-ძალი მიწა-წყალი ფულზე იყიდება, უცხოელების ხელში გადადის და შაგ ალებული ფული უსარგებლოთ იფლანგება, ილეეა და მოკლე დროში სულაც გამოილეეა, ისე გამოილეეა თქვენი მტერი და ორგული. ახლაე ხომ ხშირი მოვლენაა, რომ დიდ ეერაინშეილებს მემკეიდრეები არ რჩებათ. მაშ რის მომასწავებელია ყოველეე ეს, თუ არ მოსპობის და გადაშენების?

დასასრულ უნდა შეენიშნოთ, რომ ტყუილა უბრალოთ ეერშენებს ბ-ნი ნიკოლაძე, როცა ამბობს რომ:

„საითკენაც უნდა მიიხედოს ქართველობამ, თავისი ბედის გასაუმჯობესებლათ, რა გზასაც უნდა დადგეს, სულ ერთია, ყოველგან, ყოველ ნაბიჯზე მას ეს სფინქსი (აზნაურობა) დახვდება, მისი საშინაში მუქარით: „ამხსენ, თორემ შთანგთქმიმ!“

აზნაურობა სფინქსი თვითონ როდია. არამედ ეს საშინელი სფინქსი—ბუნებისა და ეკონლიუციის კანონები—თვით თავად-აზნაურობას უდაეს წინ და გადაეჭრით ეუბნება: „მიცან, თვარა ჩაგლაპავო!“ თავად-აზნაურობის მოკეთე�es ის იქნება, ეინც ამ მუქარას თავიდან აიშორებს მას, აუსნის ნათლათ მის მდგომარეობას, განახლების ბეშმარიტ გზაზე დაყენებს და არა ისე, რომ პირ ფერა სიტყვებით მისი გული მოიგოს.

ᲐᲛ ᲥᲐᲓᲐᲠᲐ

ᲡᲕᲘᲛᲝᲜ ᲮᲔᲚᲘ

(ᲘᲡᲢᲝᲠᲘᲣᲚᲘ ᲛᲝᲗᲮᲠᲐᲑᲐ)

VIII

ᲨᲔᲛᲓᲔᲒᲘ *)

1582 წელს, აპრილში, მეფის კარს დიდი მხიარულობა იყო: სეიმონ მეფე თავის ქალს აქორწინებდა.

საქორწინო სეფა ყაერულით იყო დახუ-ული. სეფაში სამ რიგად იდგა ჩამწკრეელებული ხის ბეღელი სუფრები, რომლებსაც ერთ ადლამდის სიგანე ჰქონდათ, სუფრებს გძელი სკამები ჩადეედენ. სკამები აბრეშუმის ჯეჯიმით იყეენ გადაფენილები. შიგნიდან მთელ სეფის გაკრული ჰქონდა ოქრო ქსოელი ფარჩა, ხაერდი და ჭრელი ტილო, ეს ყველა ისე ხელოვნურათ იყო შეხამებული, რომ სეფის ჭერი და ყელეები ლამპრების და ფარნების შუაზე ყეავილებით მორთულსა ჰგავდენ. იატაკზე შეენიერი ხალიჩები ეფინა. სეფის თავში იდგა ძვირფასათ შემკული სამეფო ტახტი; ტახტი სხვა ადგილებზე უფრო მაღალი იყო; ზედ გუმბათის მსგავსი ჩარდახი ჰქონდა გადახურული. სეეტებსა და სეეტებს შუა ეარდის გრეხილები იყო გაბმული. სუფრაზე თაიგულები იდგა.

*) იხ. „ᲙᲕᲚᲔᲚᲘ“ № 17.

სეფე განათებული იყო ფარნებით და ორმოცამდის ეერცხლის ლამპრებით, რომელთა ტოტებზე გამაგრებული იყვენ ჩუქურთმით მორთული სპილენძის ჭრაქები სუფნელოვანი ზეთით სავსენი. მეფის ახლო ოთხი ოქროს ლანგარი იდგა.

მთელი სეფე ხალხით იყო სავსე. ხემწიფეს მარჯვენე თაეისი შვილი გიორგი უჯდა, მარცხენე ქალთაღოკონი. ახალი სიძისათვის გიორგი ბატონიშვილის ეგეერზეს იყო ადგილი გამართული. მოსიერლებს და მესაჯრაეებს ძირს მოეკეცათ ხალიჩაზე.

ხალხი რომ დალაგდა, ქალთაღოკონი წამოეძღვა სიღეიდეფოფლს მშობლებმა მოეფლიცეს იმათ და მიარეეს პირის სანახაეი. ამას შემდეგ სტუმრებმაც მიეფლიცეს მეფე-დედოფალს, მიარეეს პირის სანახაეი—ხარისხისა და შეძლების გვარათ.

საჩუქრათ მიდგოდათ თვალ-მარგალიტი, ძეირფასი ნიეთები, ოქროსი და ეერცხლის ფეფლი. დიდი სიმდიდრე შედგა. ყველას თვალი მოტაცება დედის საჩუქარმა, ეს იყო სადედოფლო ჯიღი დიდი ხელოვნებით შემკული პატიოსანი თელებისაგან. იმისმა ათასგეარმა ლაპლაპმა უნებლითეთ „ახ!“ ათქმეეინა ქალებს. სიმამრმა მიართვა სიძეს ძეირფასი ხმალი და უთხრა:

— ნამდე

ნი დამსაკია. გამოცდილია, საჭართველოს დაცეაში არასოდეს არ გიმტკუნებს!

როდესაც ქმნის ერისთავმა მიეფლიცა მარგალიტით სავსე ეერცხლის თასი, შიოშა საკაძემ წაეუჩურჩეა სახლთხეეცეს:

— დათვალიერე, სულ დედოფლის საუნჯიდან არის ეგ მარგალიტი მოტაცებული, თუ თეითონაც დაუმატებია რამე.

— რა შეიეია სეიმონ მეფე! ნეტა ერისთაეისა არა წამოეეო რა, თორემ თაეისას არას დატოვებდა იქ. მკეარს დარჩეეას შემდეგ საღა იშოეა ელიზარმა ე მარგალიტი. მიუგო სახლთხეეცესმა.

მილოოცას შემდეგ ეახშამი დაიწეო. გაშალეს სუფრები, ჩამოარიეს ლაეაში, შოთი, ნაზეეში. საქმელები დახეარული შემოპქონდათ ეერცხლის ლანგრებით. ლანგრებს სუფრის ბოლოზე აწყობდენ. სუფოაჯი არიგებდა საქმელს ჯამებზე და თეფშებზე. კერძი უმეფოს ეემკურსობაზე მიუდიოდათ სტუმრებს. იმოდენა ხალხი ეახშმობდა, რომ თითო თეეი საქმელი სამოცამდის ლანგრით მოდიოდა. სახნილოოს სამარხოე მოდეედა, რადგან სუფრაზე ბერებიე ისხდენ და ისინი ბორკეეულს არა ქამდენ. ორასმეე მეტი ღეინის სასმელი ჭურეეელი ტრიალეებდა სუფრაზე: ბადაები, თასები, კულები, აზარფეშები, ყანწეები, ჯიჩეები. ეს ამოდენა ჭურეეელი ან ოქროსი და ეერცხლისა იყო, ან ოქროა-ეერცხლით მოჭედილი. საკეირეელი წეესიერება სუფეედა სუფრაზე. ჯერ ნაზათ ესმდენ, მერე და მერე უმატეს ხმას. გამხიარულდენ. მეფემ საბოძრის გაკეამა დაიწეო, რამდენსამე დამსახურებულ კაცს წეალობა მიანიჭა. მოიგონეს ჰაერობილები, საპყრები. ამ ეუთეებით ისარგებლეა ქალალეკოზმა. წამოდგა და მოახსენა:

— დიდებულო ხელმწიფეე! თქეენ სიუხეე და გულკეთილობა თქეენს გმირობას ედარება. ყველას მოგეფინა თქეენი წყალობის შუქი, ეხოლოო ერთი საწყალი დამნაშე�ი დარჩა ბნელში.

— მერე ეინ არის ის დამნაშევე? ბძანე, მოგდელთმთეიარო, მომაგონე!

— ნუ კი შემრისხავ, დიდებულო ბატონო. ის დიდი შემცოდე გახლავს თქეენთან, დამნაშეეა სამეფოსთან, რადგან არ შეასრულო თქეენი ბძანება, ტყრის ხალხი გაამუსერინა და კინაღამ თქეენ ნიფათი შეგამთხეიაო. გერმანოზიშეილზე მოგახსენებთ.

გერმანოზიშეილის ხსენებაზე მეფემ უეცრათ შუბლი შეიკრა.

— მე იმის სიბრიყეეთი კაცთ ბატონს ზეკრი ეეჩქენე. თავის მოკრის ღირსი იყო ის!

— გაგებედე, ბატონო, და მოგახსენებთ, რომ გერმანოზიშეილს არ ეყოლატენა მაშინ, სიბრიყეეთ მოეეიდა. სადარაჯოთ დაყენებულ თავის რაზმისათეის ცოტახნით თავი დაენებებინა, დედასთან ამოსულიყო დიღომს. ჯარის კაცებს დრო ეპოეწათ და ზოგი დამთვრალიყო, ზოგი სხეგან წასულიყო. ქურდულათ მოსულს ალექსანდრეს ეს შეენიშნა. ეს იყო მიზეზი, რომ მოულოდნელათ დაგეეეხა თავს დიღომში.

— მერე დედის ერთა კაცია, იმისი მოხუცი დედა ლაპის ქალაქზე შეიშალოს. გთხოეთ ინაზეადაც მოიღოთ წყალობა: დედ, ყველა ქართველმა იმნიარულოს, როდესაც საქართველოს დიდებული მეფის სახლში სიმხიარულეეა—შეეთხოეა არჩილმა.

სეიმონი დაფიქრდა მერე სახეზე ღიმილმა გადეურბინა და ბძანა:

კარგი, მიპაღიებია! ერთი პირობით კი: აფრინე კაცი და დაუსეენებლეე ჭენებით მომგეარეთ აქ, სეფეშიე. მერე გამოიღო თითიდან სამეფო ბეჭედი, გადაკეა არჩილს:

— აბა, ბეჭედი ჩემი სურე�ილის ნიშნათ; ცოხის თავს უჩვენე, გათავეისუფლებს.

მეფეს მადლობა მოახსენეს კეთილი საქმისათეის.

ეახურდა სმა, ტატრიალდა ბადეი. ახლა კი წამოდგა ქალალეკოზი, ითხოეა წასელის ნება, ეოიხსენა მადლობა მეფესთან, გადასწერა სუფრას ჯვარი და გაბძანდა. მთელი სამეფეფლოება გაჰკეა იმას უკან. ცოტას ხანს უკან ქალაქი მთლათ გაიკრიბენ.

ეაკეაკებმა თავისუფლება რომ იგრძნეს, სმაში შეეჯიბრდენ. მოიტანეს რა ერთნაირი თასი, აიკეს ღეინით, ჩამოურიგეს რეა კაცს, რომლებსაც უფრო ახლო ისხდენ მეფესთან,—ოთხს მარჯვენე, ოთხს მარცხნე. ისინი წამოდგენ, თქეეს სადღეგრძელეო, დაცალეს თასები და დასხდენ. მემარჯვენეებმა რომ დალიეს, ალაეერდი მემარცხენეებთან მივიდენ, მემარცხენეებმა უთხრეს იალეშოო და გამოცალეს თასები. მერე მიართვეს ღეინო იმავე რეა თასით იმათ შემდეგ მსხდომებს. ბოლოდაღა ასე ჩაჰკეეს. შემდგომ ახალი სადღეგრძელო დაიწეეს რეა უფრო დიდი თასით. ტოლუუმაში ისეთ სადღეგრძელებს იგონებდა, რომ ყარის თქმა სწრაფი შეეძლებელი

იყო. ყველა სადღეგრძელოს თქმაზე საკრავებს უკრავდენ; საკრავების ხმაზე გუგული გაჰქონდა მრავალ-ქამიერს, სუფეო�sულ.

მეფის წინ ოქროს ჭურჭელი იდგა, ღვინისაც ოქროს ხელადიდან უსხამდენ. ოქროს თასი, რომლითაც ღვინის მირთმევდა მეფე, ლალითა და ფიროუზით იყო მოჭედილი. მეფე, ვეფრილი მჯდომი კეთილშობილის ხელით უგზავნიდა სასპანო სტუმრებს ან თავის თასით ღვინოს, ან თავის კერძიდან რაიე საჭმელს. ეს დიდი ყურადღება იყო მეფის მხრივ. მადლობას მდაბალთ თავის დაკერით უხდიდენ.

ქორწილში მოსულ გლეხ-კაცობას ვერ იტყოდა უშველებელი ფარდული, რომელიც სეფის პირდაპირ გაეშართათ; სტუმრებს ხვედ ქვეშაც გაეშალათ სუფრა. დიდი დღე

არა ეყოფილვართ და არც გეიმეზაური ამ ქვეყანა ში. პირიქით, რომ ჩვენს წერილს უფრო მეტი ნდობა მოეპოვა მკითხველს საზოგადოებაში, იგივე წუარობი, რომლებიდანაც ეისარგებელთ, მოეიხსენეთ ფრეთვე, ვარდა წინასიტყვაობისა, შიგ ტექსტშიაც. მაგალითებრ: „св. г. „Дрозб.“ *) за 1884 г. № 275; გვ. 31: Г.-же Гіоргидзе говоритъ: „нынѣ большинство... въ сѣ. (см. г. „Иверія“ за 1888); გვ. 35: „Въ помощь верховному существу, говоритъ г. А—ъ,... („сборникъ свѣдѣнія о кавк. горцахъ“, წინასიტყვაობაში) გვ. 52 Недавно пишетъ г. Гіоргидзе въ 1888 г. въ „Иверія“... გვ. 53: „сама кузница... есть образъ Паша.. см. „Иверія“ 1888 г. №186. 52 გეორგზე ბ. გიორგიძის ცოლობის შესახებ ღმერთის „ფუსა“ ეუტოლებთ ეაზუშტისა და ბერძენ რომაელთა მწერლობის მოწმობის შესახებ მკეფრის დამარხეისა აფხაზეთში და სხ.

რახან წიგნაკის წინასიტყვაობაში ეთქვით, რომ „источниками и пособіями при составленіи настоящаго очерка Абхазіи послужили автору слѣдующія статьи“ და დავასახელეთ კიდეც ეს სტატეები, ყველასთვის ცხადი შეიქმნა, რომ ჩვენ ამ წყაროებიდან ამოიღებდით ანუ გადმოვთარგმნიდით საკირო მასალას. და ასეც მოვიქეცით და ამასვე ალნიშნავს თვის „ᲑᲘᲠᲗᲘ ᲬᲘᲜᲐᲜᲘᲨᲜᲘᲗ“ Ბ. ᲯᲐᲨᲘ.

რაიცა შეეხება იმ კითხვას, რომ „ᲘᲕᲔᲠᲘᲐᲨᲘ“ შეცდომით დაბეჭდილი აფხაზური სიტყვები და ფრაზები ჩვენს წიგნაკშიაც იმავე შეცდომებით დაბეჭდილია, უნდა ეთქვით შემდეგი: ჩემის აზრით ყოველი ეტორი, რომლის სამეცნიერო შრომა (ანდაზები იგი, თუ სხვა რამ გამოკვლევა) შეცდომებით დაიბეჭდება რომელსამე დრო-გამოშვებით გამოცემაში, მოვლენა თვითონვე, დაბეჭდისაგე უმალ, გაასწოროს იგი შეცდომანი. უამისოთ შეცდომების გამეორება სხვა მკვლევართაგან მოსალოდნელია ყოველთვის. მაგ. ჩვენს წიგნაკში უმეტ-ნაკლებოთ გადმოგებეჭდეთ ერთი პაწია ლექსი (იხ. გვ. 14). ამ ლექსში, სხვათა შორის, არის ფრაზა: „სიამული უცა“ წიგნაკის დაბეჭდის შემდეგ აღმოჩნდა, რომ ამ „სიამულ უცას“ მაგიერ უნდა ყოფილიყო: „სტამოელ უცა“ (სტამოლსაო). ბ-ნი ᲯᲐ. ᲑᲐ—ᲜᲘ ბძანებს: „ჩემი სტატეებისთვის „ᲘᲕᲔᲠᲘᲘᲡ“ რედაქცია ცალკე ტელეგრაფიულ ნიშნებს ვერ მოიგონებდაო“. როლონდაც, მაგრამ სიამოვნის სტამფელ-ად გასწორებისთვის არაკეთილი ახალი ნიშნები არ იყო საკრო. ეი ამტორამაც ეამბობ, ყოველმა ეტორმა თვისი წერილი, შეცდომებით დაბეჭდილი, უნდა შეასწოროს ᲛᲔᲓᲚᲘᲒᲘᲡᲐᲛᲑᲔᲠ.

ბოლოს ეტორი აცხადებს: „ეიცით, რომ მ. ᲯᲐᲜᲐᲨᲕᲘᲚᲘ კაკასიის ენების ᲛᲔᲓᲠᲐᲒᲘᲗᲘᲡ ლექსიკონს ადგენო. თუ ზოგიერთი ენების სიტყვები ისეთივე სინამდვილე-სისწორით აქვს მოყვანილი თვისს ლექსიკონში, როგორც აფხაზური სიტყვებია ჩაწერილი დასახელებულ ᲑᲠᲛᲐᲨᲠᲐᲨᲘ, მაშინ ჩვენ გულწრფელათ ურჩევთ არ დასტამბოს იგი“.

გულწრფელ დარიგებისათვის გულწრფელადვე ემადლობთ ბ-ნ Ჯ.—ს, ხოლო აქვე ᲕᲘᲜᲬᲜᲐᲗᲘ, რომ სიტყვების სისწორე-სინამდვილით გამოხატვის მნიშვნელობა ჩვენც კარგათ გვეცნურება. და ამტორამაც იეერთა ᲯᲐᲗᲕᲘ ᲔᲜᲐ-ᲙᲐᲚᲜᲘᲙᲘᲡᲗᲘᲡ ᲛᲔᲓᲠᲐᲒᲘᲡ გრამატიკისა და ლექსიკონს შესადგენათ მოვიწვიეთ განსთლებულნი პირნი: ᲛᲐᲜᲘ ნიკაძეები, მარგიანი, თათარიშვილი, ჩიქოანი და სხვ. და მათ კარნახით დაეწერეთ და ᲛᲔᲘᲐᲛᲣᲨᲐᲝᲗ ყოველი მასალა. ეს ხელნაწერი (500-მდე გვ. in 8) აკეთო სასწავლო ოლქის სამᲨᲠᲐᲜᲒᲔᲚᲝᲛᲘᲐ გადაეცემული და ᲯᲣᲠ არაკენ იცის დაიბეჭდება თუ არა. ამ გეარადვე ადგილობრივ მკეიდრთა დახმარებით, შემოკრებილი გვაქვს ათასიოდე სიტყვა და სამო�oდე ფრაზა კაკასიის ენებისა. აფხაზური სიტყვა ფრაზები დაგვავალა და დაგვიწერა თვით პეტრე ჭარაიამ, ᲭᲐᲜᲣᲠᲘ—ᲒᲠ. ᲔᲝᲚᲡᲙᲘᲗ, ᲨᲣᲐᲜᲣᲠ-ᲩᲔᲒᲘᲡᲣᲠᲘᲣᲚᲘ—ᲔᲣᲯᲐ ᲨᲣᲐᲔᲘᲚᲘᲗ, დ. ᲑᲘᲠᲐᲜᲐᲨᲕᲘᲚᲘᲗ, მღ. ᲑᲐᲯᲣᲠᲐᲫᲔᲗ, ᲚᲔᲯᲣᲠ-ᲩᲘᲜᲩᲘᲠᲘᲗ დაეწერეთ ჩვენ თვითონვე ადგილობრივ პირთა კარნახით. ეს უკანასკნელი შრომა შეეამზადეთ არა დასაბეჭდათ, არამედ ჩვენდა სახელმძღვანელოთ.

Თ. ᲯᲘᲜᲐᲨᲕᲘᲚᲘ

*) „ᲓᲠᲝᲔᲑᲘᲡᲐᲗ“ მაგიერ ᲩᲕᲔᲜ ᲬᲘᲒᲜᲨᲘ შედგომით დაბეჭდილია „ᲒᲣᲠᲯᲘ“.

რედაქტორ-გამომგემეველი Თ.-ᲬᲔᲠᲗᲔᲚᲘᲡ.

ᲒᲐᲜᲪᲮᲐᲓᲔᲑᲐ

ქალაქ თბილისის საბჭო ამით აცხადებს საყოველთაოთ, რომ თბილისის გუბერნატორრა 13 აპრილს 1895 წელს დაამტკიცა ტაქსა, რომლითაც თბილისის რკინის გზის სადგურიდან ქალაქში წამომᲬᲔᲚᲘᲡᲗᲘᲡ ეტლის გადაისდიან სამ აბაზს, თხუთმეტი შაურის მაგიერთ, რომელიც დღემდინ ერომეოდათ.

(3—1)

Дозв. цен. Тифисъ, 21-го Апрѣля 1895 г. (§) Тип. М. Д. Ротиніанца (ᲛᲔᲑᲔᲭᲓᲘᲡᲣᲠᲘ Მ. Დ. ᲠᲝᲢᲘᲜᲘᲐᲜᲪᲘᲡ), Гор. пр., д № 41